
”Sormet ei oo sama, ihmiset ei oo sama”

Nuorten somalinaisten sopeutuminen Suomeen

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutus

Lahdensivu, syksy 2015

Tuija Koponen

HÄMEENLINNA
Sosiaalialan koulutus
Sosiaalipedagoginen sosiaalityö

Tekijä	Tuija Koponen	Vuosi 2015
Työn nimi	”Sormet ei oo sama, ihmiset ei oo sama” Nuorten somalinaisten sopeutuminen Suomeen	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa nuorten somalinaisten sopeutumiseen liittyvistä niin edistävistä kuin vaikeuttavistakin tekijöistä heidän muuttaessaan uuteen kotikuntaansa. Opinnäytetyön toteutus tapahtui yhteistyössä eteläsuomalaisen kunnan maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Haastateltavat olivat Somaliasta kotoisin olevia noin 20-vuotiaita naisia, jotka olivat asuneet Suomessa noin kaksi vuotta.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa selvitettiin erilaisia maahanmuuttajuuteen liittyviä käsitteitä sekä Suomen maahanmuuttajaväestön rakennetta. Lisäksi teoreettisina lähtökohtina olivat maahanmuuttajien koulutus ja uuteen kulttuuriin sopeutuminen. Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. Aineisto analysoitiin kategoria-analyysin avulla.

Tutkimustulosten perusteella suomen kielen oppiminen koettiin ensiarvoisen tärkeänä sopeutumista helpottavana tekijänä. Sen ajateltiin olevan avain niin arjessa selviytymiseen kuin ammatilliseen koulutukseen pääsemiseen ja työllistymiseen. Lisäksi vuorovaikutussuhteet valtaväestön kanssa koettiin tärkeinä, tosin niitä oli tutkittavilla syntynyt hyvin vähän. Merkittävä asia tutkimuksessa oli se, että kaikilla haastateltavilla oli kova halu päästä elämässään eteenpäin. Tähän heillä oli pyrkimys ennen kaikkea kieltä opiskelemalla ja sitä kautta ammatilliseen koulutukseen hakeutumalla. Toiveena haastateltavilla oli työllistyä sosiaali- ja terveysalalle.

Suomen maahanmuuttajaväestön lisääntyessä opinnäytetyön aihe on ollut erittäin ajankohtainen. Tämä tutkimus on osoittanut, että mahdollisena jatkotoimenpiteenä olisi mielenkiintoista selvittää muun muassa sitä, miten maahanmuuttajat ovat päässeet osaksi suomalaista yhteiskuntaa esimerkiksi viisi vuotta Suomeen tulon jälkeen.

Avainsanat maahanmuuttaja, sopeutuminen/kotoutuminen, vuorovaikutus, suomen kieli

Sivut 36 s. + liitteet 2 s.

HÄMEENLINNA
Degree Programme in Social Services
Sociopedagogical Social Work

Author	Tuija Koponen	Year 2015
Subject of Bachelor's thesis	"Fingers Are Not Same, People Are Not Same" Adaptation to Finland of Young Somali Women	

ABSTRACT

The aim of this thesis was to collect information about what kind of experiences young Somali women have of adaptation to Finland and to their new home municipality. The interviewees were Somali women, aged about 20 years and they had been in Finland for approx. two years. This thesis was implemented in cooperation with the immigration services in southern Finland.

The theoretical background consists of various concepts regarding immigration and the demographics of immigrant population in Finland. In addition, it deals with education of immigrants and integration to a new culture. The thesis was a qualitative research. The data for this thesis were collected by individual interviews and analysed by category analysis.

The results show that learning the Finnish language was considered a vital factor in adapting to a new culture. It was regarded as a key element in managing the everyday life, obtaining vocational education and becoming employed. In addition, interaction with Finnish people was deemed important, although it was considered difficult. A significant issue in this study was that all the interviewees wanted to get ahead in life. Hence they had a quest to learn the language and thereby start vocational education. All the interviewees wished to be employed in the social and health sector.

Due to the increasing immigrant population in Finland, the topic of the thesis was very timely. It could be further researched how immigrants have become a part of the society, for example when they have lived in Finland for five years.

Keywords immigrant, adaption/integration, interaction, Finnish language

Pages 36 p. + appendices 2 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA.....	2
2.1	Maahanmuuttaja käsitteenä.....	2
2.1	Suomen maahanmuuttajaväestön rakenne.....	3
2.2	Kotoutuminen ja kotoutumislaki maahanmuuttajatyön perustana.....	4
2.3	Akkulturaatio kotoutumisen prosessissa.....	6
3	MAAHANMUUTTAJIEN KOULUTUS.....	8
3.1	Somaleiden erilaiset koulutustaustat.....	8
3.2	Suomen kielen opiskeleminen.....	8
3.3	Peruskoulun jälkeiset opinnot.....	10
4	UUTEEN KULTTUURIIN SOPEUTUMINEN.....	11
4.1	Yhteisöllisyys somalikulttuurissa.....	11
4.2	Suhteet valtaväestön kanssa.....	12
4.2.1	Suomalaisten suhtautuminen somaleihin.....	13
4.2.2	Rasismi.....	13
4.2.3	Syrjintä työelämässä.....	14
5	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET.....	16
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	17
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	17
7.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	17
7.2	Tutkimusaineisto.....	18
7.3	Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu.....	18
7.4	Analyysimenetelmänä kategoria-analyysi.....	19
7.5	Analyysin toteutus.....	20
7.6	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	21
8	TUTKIMUSTULOKSET.....	22
8.1	”Kielihän on kaiken avain” – Suomen kielen oppiminen.....	22
8.2	”Elämä ei ole ihan normaali, että ihmiset ei puhu sinun kanssa” – Vuorovaikutus suomalaisten kanssa.....	23
8.3	”Suomi on turva” – Vapaus ja turvallisuus.....	25
8.4	”Suomessa ihmiset aina katsovat internetissä” – Arjen sujuminen.....	26
8.5	”Minun unelma-ammatti on lähihoitajaksi” – Koulutus ja työllistyminen.....	28
8.6	”Minä lupaan, että minä teen hyviä asioita tulevaisuus” – Sitoutuminen uuteen kotimaahan.....	29
9	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	30
	LÄHTEET.....	35

Liite 1 Kirje haastateltaville

Liite 2 Opinnäytetyön haastattelurunko

1 JOHDANTO

Maahanmuuttajat ovat yhä kasvava ryhmä yhteiskunnassamme. Vaikka Suomeen tulleiden pakolaisten määrät ovat olleet pieniä muuhun Eurooppaan verrattuna, tulee Suomeenkin jatkossa yhä enenevässä määrin turvapaikanhakijoita. Vastaanottokeskuksia perustetaan parhaillaan ympäri Suomea.

Maahanmuuttajien kotoutumiseen kannattaa panostaa, sillä mitä nopeammin heidän sopeutumisensa yhteiskuntaan tapahtuu, sitä nopeammin heistä voi tulla myös yhteiskunnan aktiivisia jäseniä. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, mitkä asiat helpottivat tai vaikeuttivat pakolaisten kotoutumista ja sopeutumista heidän Suomeen ja uuteen kotikuntaansa tullessaan ja mitä olisi voitu tehdä toisin. Tutkimus on yhteiskunnallisesti ajankohtainen maahanmuuton ja Suomen monikulttuurisuuden yhä lisääntyessä.

Opinnäytetyön teoria koostuu kolmesta luvusta. Ensimmäisessä luvussa käsitellään maahanmuuttajuutta Suomessa ja selvitetään käsitteitä maahanmuuttaja, kotoutuminen ja kotoutumislaki sekä akkulturaatio. Toisessa luvussa kerrotaan somaleiden koulutustaustasta sekä heidän kouluttautumisestaan Suomessa, niin kielen kuin ammatillisten opintojen suhteen. Kolmannessa luvussa käsitellään sopeutumista vaikeuttavia tekijöitä kuten Somaliassa ja Suomen kulttuurien erilaisuutta ja suhteita valtaväestön kanssa, johon kuuluu muun muassa rasismi ja syrjintä työelämässä. Lisäksi teoriaosuudessa on kerrottu muutamasta pro gradu -tutkielmasta, jotka liittyvät tähän opinnäytetyöhön.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua ja analyysimenetelmänä kategoria-analyysia.

Opinnäytetyön nimi ”Sormet ei oo sama, ihmiset ei oo sama” on Somaliassa paljon käytetty sanonta ja viittaa siihen, että samalla tavalla kuin saman käden sormet ovat eripituisia, ovat ihmiset erilaisia. Tämä sanonta ilmeni haastatteluissa ja myöhemmin kirjallisuudesta selvisi, että se on Somaliassa yleinen sanonta. Tässä työssä sanonnalla halutaan viitata siihen, että ihmisten erilaisuus ja erilaiset taustat tulisi ottaa mahdollisimman kattavasti huomioon maahanmuuttajien kotoutumisessa.

Koska haastateltavat kuuluvat melko pieneen vähemmistöön omassa kotikunnassaan ja ryhmä on hyvin tarkasti rajattu, ei työssä ole tuotu julki haastattelupaikkakuntaa. Yhteistyötaho oli eteläsuomalaisen keskisuuren kunnan maahanmuuttajapalvelut. Tässä työssä tuosta kunnasta käytetään nimeä x.

2 MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA

Sata vuotta sitten Suomi oli huomattavasti kansainvälisempi maa kuin nyt. Suomeen muutti hyvin paljon ihmisiä erityisesti Ruotsista, Venäjältä ja Saksasta, mutta myös Englannista, Skotlannista, Tanskasta ja Norjasta. Suomi ei olisi kehittynyt nykyisen kaltaiseksi ilman maahanmuuttoa, sillä maahanmuuttajat ovat olleet kehittämässä Suomen teollisuutta, arkkitehtuuria ja muuta kulttuuria. Historian kansainvälisyys peittyi osittain, sillä monet ulkomaalaisperäiset nimet suomennettiin 1920- ja 1930-luvuilla. (Räty 2002, 29.)

Sulkeutuneemman Suomen aikakausi alkoi toisen maailmansodan jälkeen noin vuonna 1945. Suomi oli 1970-luvulle asti lähinnä maastamuuttomaa. 1970-luvulla alkanut maahanmuutto oli hyvin paluumuuttajavoittoista: Ruotsista muutti paljon suomalaisia paluumuuttajia. 1980-luvun lopulla Suomessa asui vain noin 17000 ulkomaalaista. Silloin maahanmuuton tavallisin syy oli suomalaisen kanssa avioituminen. Muuttoliike voimistui vuoden 1991 jälkeen, jolloin nykyinen ulkomaalaislaki tuli voimaan. (Räty 2002, 29–30.)

Suomessa on edelleen eurooppalaiseen tasoon verrattuna melko vähän ulkomaalaisia, mutta Suomen maahanmuuttajaväestö kasvoi huomattavasti vuosina 1990–2010. Kun vuonna 1990 Suomessa oli 63 000 ulkomailla syntynyttä henkilöä, 26 200 ulkomaan kansalaista sekä 24 800 sellaista henkilöä, joiden äidinkieleksi on rekisteröity jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame, olivat vastaavat luvut vuonna 2010 248 100, 168 000 ja 224 400. (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 38.)

2.1 Maahanmuuttaja käsitteenä

Ulkomaalaiseksi kutsutaan henkilöä, joka ei ole Suomen kansalainen. Heitä ovat esimerkiksi Suomessa tilapäisesti oleskelevat turistit ja ulkomaiset opiskelijat. Erilaisista syistä johtuen saattavat ulkomaalaiset asettua pysyvästi Suomeen. Maahanmuuttaja on vakiintunut käsitteeksi, joka tarkoittaa kaikkia Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia. Maahanmuuttaja on voinut siis tulla Suomeen muun muassa töihin, avioliiton vuoksi, pakolaisena tai paluumuuttajana. (Räty 2002, 11.)

Suomi on sitoutunut pakolaisten vastaanottoon kansainvälisellä sopimuksella. Sen lisäksi, että Suomi on lupautunut vastaanottamaan oman osuutensa maailman pakolaisista, on se sitoutunut huolehtimaan heidän hyvinvoinnistaan. Maahanmuuttajien palvelujärjestelmä pohjautuu paljolti erityisesti pakolaisille kehitettyihin palveluihin. (Räty 2002, 11, 16.)

Pakolainen on tullut Suomeen, koska hän on joutunut poliittisista tai muista syistä lähtemään kotimaastaan. Pakolaisia ovat sekä ns. kiintiöpakolaiset että turvapaikanhakijana Suomeen tulleet. Turvapaikanhakija on tullut Suomeen omasta kotimaastaan tai jostain ei-turvalliseksi luokitellusta maasta anomaan turvapaikkaa. Hänestä tulee varsinaisesti pakolainen, kun hänen hakemuksensa on käsitelty ulkomaalaisvirastossa ja hän on saanut oleskeluluvan Suomeen. Päätös turvapaikkahakemuksesta kestää yleensä pari

vuotta, mutta se voi kestää jopa neljästä viiteen vuotta tai sitten päätös voi tulla muutamassa viikossakin. (Räty 2002, 16, 19.)

Kiintiöpakolaiset ovat saaneet pakolaisstatuksen Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestöltä UNHCR:ltä. Järjestöllä on kriisialueiden naapurimaissa toimistoja, joihin pakolaiset voivat hakeutua hakemaan turvaa. Toimistot toimivat välikätenä, kun pakolaisia sijoitetaan maihin, jotka ovat sopineet vastaanottavansa vuosittain sovitun määrän kiintiöpakolaisia. Kiintiöpakolaisten vastaanottaminen on valtiolle vapaaehtoista. Vastaanottoon on sitoutunut kymmenen valtiota maailmassa. Suomen kiintiö on vuodesta 2001 lähtien ollut 750 henkilöä. Kiintiöpakolaiset eivät asu vastaanottokeskuksissa, vaan heidät sijoitetaan suoraan sellaiseen kuntaan, joka on päättänyt vastaanottaa pakolaisia. Kielitaidottomien ja usein pitkään leiriolosuhteissa asuneiden pakolaisten palveleminen on kunnille hyvin haastava tehtävä. (Räty 2002, 19; Saukkonen 2013, 87.)

Pakolaisuus on määritelty Yhdistyneiden kansakuntien Geneven pakolais-sopimuksessa vuonna 1951. Tässä sopimuksessa pakolainen saa seuraavanlaisen määritelmän:

”Pakolainen on henkilö, jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, eikä voi saada suojelua omassa maassaan tai hän oleskelee kotimaansa ulkopuolella sekä mainitun pelkonsa tähden on haluton tai kykenemätön turvautumaan kotimaansa suojeluun ja tarvitsee siksi sopimuksen mukaista kansainvälistä suojelua.” (Räty 2002, 16.)

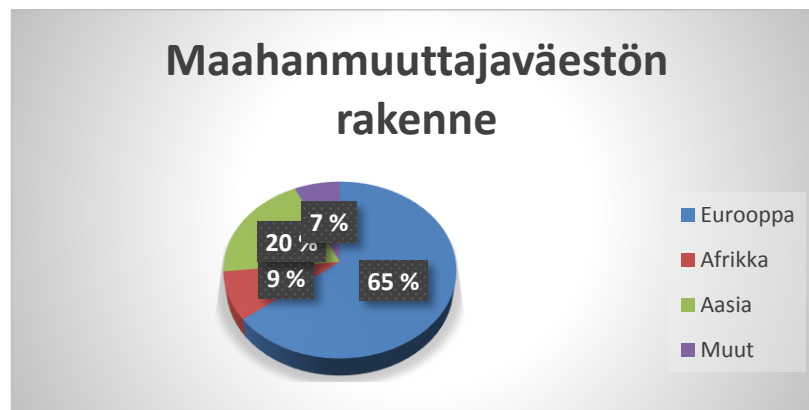
Todellisuudessa pakolaisuuden syitä ei pystytä aina yksilötasolla määrittelemään näin. Yhä useammat ihmiset joutuvat lähtemään kotiseudultaan sotatilanteen, nälänhädän tai ympäristöongelmien vuoksi. Silloin he eivät ole joutuneet henkilökohtaisen vainon kohteeksi. (Räty 2002, 16.)

Kansainvälisen sopimuksen mukaan Suomen on huolehdittava turvapaikanhakijoiden perustoimeentulosta niin kauan kuin turvapaikkahakemuksen käsittely kestää. Kun turvapaikanhakija on saanut oleskeluluvan, hänet sijoitetaan asumaan pakolaisia vastaanottavaan kuntaan. Hän ei siis voi itse valita, mihin kuntaan hänet sijoitetaan, vaan läänien työelämä- ja elinkeinokeskukset päättävät sijoituksista. Yleensä sijoituksessa pyritään huomiomaan se, onko henkilöllä sukulaisia jollakin paikkakunnalla. Saman etnisen ryhmän jäseniä pyritään myös sijoittamaan samoille paikkakunnille. (Räty 2002, 19.)

2.1 Suomen maahanmuuttajaväestön rakenne

Suomessa on yli 300 000 maahanmuuttajaa. He ovat ulkomailla syntyneitä, niin sanotun ensimmäisen polven maahanmuuttajia. Valtaosa Suomen maahanmuuttajista on kotoisin lähialueilta. Kuten kuviosta 1 voidaan huomata, vuonna 2010 ulkomailla syntyneistä 65 % oli lähtöisin jostain Euroopan

maasta, 20 % Aasiasta, 9 % Afrikasta ja 7 % muualta. Suomessa on muutamia muita suurempia maahanmuuttajaryhmiä, joista erityisen merkittäviä ovat entisen Neuvostoliiton alueelta ja Ruotsista muuttaneet. Näiden lisäksi on lukuisia keskikokoisia maahanmuuttajaryhmiä, joista kymmenen suurimman joukossa on niin aasialaisia, afrikkalaisia kuin eurooppalaisiakin lähtömaita. (Martikainen ym. 2013, 38; Miettunen 2015, Hämeen Sanomat 9.5.2015, B15.)

Kuvio 1. Suomen maahanmuuttajaväestön rakenne (Martikainen ym. 2013, 38)

Ikärakenteeltaan maahanmuuttajaväestö on keskimäärin koko väestöä nuorempaa. Esimerkiksi 78 % vieraskielisistä ulkomaan kansalaisista on työikäisiä, kun koko väestön vastaava luku on 67 %. Alueellisesti Suomen ulkomaalaiset eivät ole jakautuneet tasaisesti ympäri maata, vaan he ovat pitkälti keskittyneet tiettyihin kaupunkeihin. Pääkaupunkiseudulla asuu lähes puolet Suomen ulkomaalaisväestöstä. Tosin sielläkin on suuria eroja eri asuinalueiden välillä. Joillakin alueilla väestöstä vain alle prosentti on ulkomaalaisia, kun taas toisilla alueilla ulkomaalaisten osuus saattaa nousta noin 10 % tai jopa senkin yli. (Martikainen ym. 2013, 40; Rätty 2002, 37.)

Suomessa oli vuoden 2013 lopussa somalia äidinkielenään puhuvia 15789 ja Somalian kansalaisia 7465. Somalinkielisten lukumäärä on tuplaantunut vuodesta 2000. Suurin osa eli 75 % heistä asuu Uudellamaalla. Kyseessä on hyvin nuori väestö, sillä heistä alle 20-vuotiaita on yli puolet. Yli 65-vuotiaita ei ole Suomessa kuin reilu 200. Somaliväestön tuplaantuminen kymmenessä vuodessa selittyy niin perheenyhdistämisillä kuin somaliperheiden suurella koollakin. Vain kolme prosenttia Suomen kaikista maahanmuuttajista on somaleja. (Mubarak, Nilsson & Saxén 2015, 82–83; Miettunen 2015, Hämeen Sanomat 9.5.2015, B15.)

2.2 Kotoutuminen ja kotoutumislaki maahanmuuttajatyön perustana

Vuonna 1999 hyväksyttiin laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999). Siinä kotoutuminen määriteltiin maahanmuuttajan yksilölliseksi kehitykseksi ”tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriin säilyttäen”. Kotouttamista puolestaan olivat viranomaisten järjestämät kotoutumista edistävät ja tukevat toimet, voimavarat ja palvelut sekä muu

maahanmuuttajien tarpeiden huomioon ottaminen yhteiskunnan palveluja ja toimenpiteitä suunniteltaessa ja järjestettäessä. (Saukkonen 2013, 92.)

Oikeus yksilöllisiin kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin, kuten kotoutumissuunnitelmaan ja kotoutumistukeen, on ollut kovin rajattua, vaikka kotoutumisprosessi koskeekin yleisesti kaikkia maahanmuuttajia. Kotoutumissuunnitelma oli vuoden 1999 lain mukaan maahanmuuttajan henkilökohtainen suunnitelma niistä toimista, joita hän tarvitsee kielen oppimiseen, jatko-opintoihin ja työllistymiseen ja ylipäättään Suomeen asettautumiseen. Oikeus kotoutumissuunnitelmaan sekä sen mukana myös erilliseen kotoutumistukeen, oli Suomeen muuttaneella ja Suomessa asuvalla henkilöllä, joka oli työtön työnhakija tai toimeentulotuen tarpeessa tai erityistilanteessa alle 18-vuotias henkilö. Maahanmuuttajalla oli oikeus kotoutumissuunnitelmaan kolmen vuoden ajan siitä, kun hänet oli merkitty ensimmäisen kotikunnan väestötietojärjestelmään. (Saukkonen 2013, 93.)

Maahanmuuton monipuolistuessa vuosituhannen vaihteen jälkeen, syntyi tarve aktiiviselle, työvoimaa rekrytoivalle maahanmuuttopolitiikalle. Tämä vaikutti myös kotouttamispolitiikkaan ja sen kohdealueeseen. Vuoden 2006 maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa linjattiin, että turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten ohella myös muista syistä Suomeen muuttavat sekä heidän perheensä tarvitsevat opastusta ja tukea suomalaisen yhteiskuntaan asettumisessa. Vaadittiin kotouttamislain uudistamista linjauksen toteuttamiseksi. (Saukkonen 2013, 95.)

Uusi laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) tuli voimaan syksyllä 2011. Siinä keskeisenä nähdään kotouttamistoimien ja -palveluiden tuominen kaikkien niitä tarvitsevien maahanmuuttajien saataville oleskelun perusteesta riippumatta. Kaikille Suomeen asettuville ihmisille halutaan nyt antaa perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen palveluista sekä mahdollisuus alkukartoitukseen, jossa selvitetään tulijan tietoja ja taitoja. Tämän kartoituksen perusteella arvioidaan, tarvitseeko maahanmuuttaja varsinaista kotoutumissuunnitelmaa. Suunnitelmaan kirjataan kotoutumiskoulutus ja muu tuki, jota maahanmuuttaja tarvitsee työllistymisen ja suomalaisen yhteiskuntaan osallistumisen edistämiseksi. Kotoutumiskoulutus sisältää kielikoulutusta sekä muuta työllistymistä ja kotoutumista edistävää opetusta. (Saukkonen 2013, 95.)

Vuoden 1999 kotouttamislaki oli luonteeltaan puitelaki, joka on ohjannut kotouttamista yleisellä tasolla ja määritellyt hallinnon eri tasojen työnjaon. Varsinainen palvelujen sisältö ja niiden tuottaminen perustuvat pääasiassa näitä sektoreita ja tasoja koskeviin erityislakeihin ja -asetuksiin. Monien kotouttamiselle olennaisten palvelujen tuottamisesta vastaavat kunnat, joilla on paikallisen itsehallinnon mukaisesti laajahko itsenäinen päätäntävalta. Vuoden 1999 kotouttamislaki velvoitti kunnat kuitenkin tekemään omat kotouttamisohjelmansa sekä seuraamaan niiden toteutumista ja vaikutuksia. (Saukkonen 2013, 94.)

2.3 Akkulturaatio kotoutumisen prosessissa

Uudella ympäristöllä on ratkaiseva merkitys kotoutumiselle. Avoimessa ja vastaanottavassa ympäristössä kotoutuminen on helpompaa. Syrjintäkokeemukset tai välinpitämättömyys ympäristön taholta taas hidastavat maahanmuuttajan sopeutumista uuteen ympäristöön. Maahanmuuttajan ja valtakulttuurin välisiä suhteita tulee tarkastella ainakin kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin sopeutumisen kannalta on tärkeää se, miten maahanmuuttaja näkee oman asemansa yhteisössä: mitkä ovat hänen tarpeensa ja mahdollisuutensa säilyttää oman kulttuurinsa arvoja, tapoja ja toimintamalleja, ja miten hän toisaalta haluaa omaksua valtakulttuurin. Toiseksi on tarkasteltava sitä, miten valtakulttuuri tukee maahanmuuttajan kotoutumista. (Räty 2002, 124.)

Yksi tunnetuimmista yhteiskunnan ja vähemmistön välistä suhdetta kuvaavista teorioista on John Berryn nelikenttäteoria, jossa hän määrittelee integraation akkulturaatioteorian kautta. Akkulturaatiolla tarkoitetaan sitä, miten kahden tai useamman autonomisen ryhmän kohdatessa ryhmissä tapahtuu kanssakäymisen seurauksena muutoksia. Periaatteessa muutos tapahtuu kummassakin ryhmässä, mutta käytännössä vaikutteita siirtyy enemmän vahvasta ryhmästä heikompaan. (Räty 2002, 125.)

Taulukossa 1 on havainnollistettu Berryn nelikenttäteorian avulla akkulturaation eri mahdollisuuksia. Hän ristiintaulukoi toisaalta vähemmistöryhmän oman kulttuurin ja identiteetin tärkeyden ja toisaalta tärkeyden pitää suhteita yllä valtakulttuuriin ja muihin alakulttuureihin. (Räty 2002, 125.)

Taulukko 1. Berryn nelikenttäteoria (Räty 2002, 125)

	Tärkeää säilyttää oma identiteetti ja kulttuuri		
		Kyllä	Ei
Tärkeää ylläpitää eri etnisten ryhmien välisiä suhteita	Kyllä	Integraatio/ Sopeutuminen	Assimilaatio/ Sulautuminen
	Ei	Separaatio/ Eristäytyminen	Marginalisaatio/ Syrjäytyminen

Ihanteena on pidetty integraatiota, jossa maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuurinsa ja pystyy myös toimimaan valtakulttuurin täysivaltaisena jäsenenä. Integraatiosta on käytetty suomenkielistä vastinetta sopeutuminen, josta nykyään käytetään termiä kotoutuminen. Kotoutumisessa korostetaan sekä maahanmuuttajan oman kulttuurin kunnioittamista että sopeutumista ympäröivään yhteiskuntaan. (Räty 2002, 126.)

Jos omaa identiteettiä ja kulttuuria säilytetään eikä kyetä luomaan yhteyttä ympäröivään yhteiskuntaan, on kyseessä separaatio. Ihminen haluaa ehkä itse säilyttää entisen elämäntapansa, eikä pidä tarpeellisena esimerkiksi valtakielien oppimista. Hän on arjessa tekemisissä vain oman etnisen ryhmänsä

jäsenten kanssa. Toisaalta ympäröivä yhteiskunta voi torjua mahdolliset yhteydenotot. Riittämätön kielikoulutus ja huonot mahdollisuudet saada työpaikka jättävät maahanmuuttajat ulkopuolisiksi. (Räty 2002, 126.)

Maahanmuuttaja saattaa nähdä ainoaksi mahdollisuudekseen pärjätä uudessa ympäristössä sen, että hän omaksuu mahdollisimman nopeasti valtakulttuurin kielen ja tavat. Hän pyrkii elämässään toimimaan mahdollisimman paljon suomalaisten tavoin. Tällaisessa tilanteessa on kyse assimilatiosta. Yhteiskunnallisella tasolla tämä merkitsee, että vähemmistön oman kulttuurin säilyttämistä ei pidetä tärkeänä, vaan pyritään mahdollisimman nopeasti saamaan vähemmistö toimimaan valtaväestön kulttuurin mukaisesti. Vaikka Suomen maahanmuuttopolitiikka on virallisesti korostanut integraation tärkeyttä, ovat monet toimet assimiloivia. Esimerkiksi maahanmuuttajat pyritään siirtämään mahdollisimman pian normaalipalveluiden piiriin ja maahanmuuttajalapsille halutaan opettaa päiväkodissa ainoastaan valtakulttuurin kieltä. (Räty 2002, 126.)

Jos maahanmuuttaja ei pidä oman kulttuurinsa säilyttämistä tärkeänä ja toisaalta ei kuitenkaan omaksu valtakulttuuriakaan, vaarana on marginalisoituminen. Marginalisoitumisen uhka on erityisesti nuorilla maahanmuuttajilla, jotka eivät omaksu vanhempiensa kulttuuritaustaa mutta eivät toisaalta pääse valtakulttuurinkaan jäseneksi. He saattavat jäädä puolikieliseksi oppimatta mitään kieltä kunnolla. Yhteiskunnallisella tasolla täysin välinpitämättömän suhtautuminen maahanmuuttajakysymyksiin tai riittämättömät kotouttamistoimet johtavat helposti maahanmuuttajien marginalisaatioon. (Räty 2002, 127.)

Maahanmuuttaja tarvitsee sekä suomalaisen kulttuurin tuntemusta että kielitaitoa, jotta hän voisi olla yhteiskunnan täysipainoinen jäsen. Kun tämä yhteistyön mahdollistava tieto- ja taitotaso on saavutettu, maahanmuuttajan oma päätös on, kuinka paljon hän haluaa säilyttää omaa kulttuuriaan ja kuinka paljon suomalaistua. Päätös oman kulttuurin säilyttämisen asteesta ei useinkaan ole kovin tietoinen. Suhde sekä omaan että valtaväestön kulttuuriin vaihtelee elämäntilanteen ja ajan kulumisen myötä. Jossain tilanteessa omien tapojen ja normien säilyttäminen on tarpeellinen turva maahanmuuttajalle, toisaalta joskus onnistuneen uuden elämän ehtona on ympäristön normien sisäistäminen. (Räty 2002, 127.)

Tiivis maahanmuuttajayhteisö edesauttaa oman kulttuurin elintavan säilyttämistä. Valtakulttuurin torjunta taas lisää suojan hakemista omasta kulttuurista. Toisaalta työelämä ja muu vuorovaikutus valtakulttuurin jäsenten kanssa edistävät valtakulttuurin elämäntavan tuntemusta ja usein myös hyväksyntää puolin ja toisin. (Räty 2002, 127.)

Kaksikielisyyttä ja -kulttuurisuutta ei saavuteta hetkessä. Usein kahden kulttuurin hallinta onnistuu vasta seuraavalta sukupolvelta eli maahanmuuttajien lapsilta. Kun maahanmuuttaja tuntee uuden kulttuurin tarpeeksi hyvin voidakseen elää siinä täysipainoisesti ja toisaalta kokee oman elämänsä jatkumona muuttamisesta huolimatta, voidaan hänen katsoa onnistuneen kahden kulttuurin hallinnassa. (Räty 2002, 127–128.)

Koko suomalaisen yhteiskunnan ja kantaväestön edustajien tulee oppia elämään uudessa tilanteessa, jota määrittää monimuotoisuus. Valtioneuvoston vuonna 2008 eduskunnalle antamassa selonteossa kotouttamislain toimeenpanosta huomautetaan, että kotoutuminen on ”vuorovaikutusta, sitä kuinka maahan muualta muuttanut henkilö pystyy käyttämään hyväksi yhteiskunnan luomia mahdollisuuksia”. Tämä vaatii syrjimättömän ja yhdenvertaisen yhteiskunnan rakentamista sekä muutoksia palvelujärjestelmässä samoin kuin ihmisten arkipäiväisessä vuorovaikutuksessa. Selonteon mukaan yhteiskuntaa voidaan pitää sosiaalisesti kotoutuneena, kun sen osat eli yksilöt ja ryhmät ovat läheisessä ja kiinteässä vuorovaikutuksessa keskenään. Tällöin toteutuu myös tarvittava sosiaalinen koheesio tai yhteenkuuluvuus. (Saukkonen 2013, 93.)

3 MAAHANMUUTTAJIEN KOULUTUS

Helsingin poliisilaitoksella nuorten radikalisoitumista vastaan työskentelevän vanhemman konstaapeli Teemu Metsän mukaan tärkeintä olisi, että uudet suomalaiset nuoret kokisivat olevansa tasa-arvoisia yksilöitä Suomessa. Metsän mukaan heillä täytyy olla mahdollisuuksia opiskeluun ja työntekoon niin, että he kokevat elämällään olevan tarkoituksen. (Mubarak, Nilsson & Saxén 2015, 143.)

3.1 Somaleiden erilaiset koulutustaustat

Suomen somalien koulutustaustoissa on hyvin suuria eroja. Osalla ensimmäisistä saapuneista on yliopistotutkinto, osa myöhemmin tulleista ja sodan keskellä eläneistä on lukutaidottomia, ja toiset ovat käyneet suomalaista koulujärjestelmää päiväkodista asti. (Mubarak ym. 2015, 214.)

Vaikein tilanne on naisilla. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen eli THL:n tutkimuksen mukaan heistä kolmasosa ei ollut käynyt ala-astetta ja kolmasosa ilmoitti hoitavansa kotitaloutta pääasiallisena toimintanaan. Somalinaista joka kuudes luki ja kirjoitti huonosti tai ei ollenkaan. Kaikista vaikeinta on naisilla, joilla yhdistyvät nämä kaikki tekijät. (Mubarak ym. 2015, 215.)

Toisaalta somaliyhteisöllä, erityisesti monilla nuorilla, on mieletön kielivaro, jota Suomessa ei osata hyödyntää. Elinkeinoelämä voisi hyötyä paljon arabiaa, somaliaa, englantia, suomea ja venäjää puhuvista, kansainvälisesti verkostoituneista työntekijöistä. He voisivat esimerkiksi auttaa uusien markkinoiden avaamisessa suomalaisyrityksille Afrikan sarven alueella. Somalit ovat myös erityisen aktiivisia kehitysyhteistyössä. Heidän taitojaan ja suhteitaan tulisi hyödyntää siinä entistä enemmän. (Mubarak ym. 2015, 290.)

3.2 Suomen kielen opiskeleminen

Useampi somalitaustainen väittää, että Suomessa somalin kieli on säilynyt paremmin kuin monen muun maan somaliyhteisöllä. Useamman perheen

kotona puhutaan somalin kieltä, mutta silti lapset saattavat olla jo vahvemmillä suomen kielen kanssa. Suomen kielen vahvistamista pidetään tärkeänä, jotta nuorilla olisi tasavertaiset mahdollisuudet koulutukseen ja työnsaantiin. (Mubarak ym. 2015, 203.)

Somalin kieli on Suomen somaleille tärkeä tapa pitää kiinni omasta kulttuurista ja identiteetistä vähemmistönä. Yhdessä islamin kanssa erityisesti vanhemmat somalit vaalivat kieltä ja haluavat siirtää sitä eteenpäin. Nuoret somalit ovat käytännössä monikielisiä. Moni puhuu muun muassa arabiaa ja opiskelee sitä erityisesti Koraanin lukua varten. Useamman kielen osaaminen luo edellytyksiä uusien kielten oppimiselle. Somalien parhaat arvosanat tulevatkin kielten opinnoista. (Mubarak ym. 2015, 204, 206.)

Aikuisille maahanmuuttajille järjestetään kotoutumiskoulutusta. Siinä suomen tai ruotsin kielen oppiminen on keskeisessä asemassa. Koulutus tähtää työllistämiseen ja sisältää yhteensä reilut puoli vuotta joko suomen tai ruotsin kielen opintoja. Tavoitteena on, että kurssin jälkeen ihminen voi ymmärtää pääkohdat selkeistä yksikielisistä viesteistä, joita esiintyy usein esimerkiksi työssä, koulussa ja vapaa-aikana. Kurssin käyneen pitäisi myös kyetä ilmaisemaan kirjallisesti yksinkertaisia asioita. Tutkimusten mukaan tämän tason saavuttaminen vie kuitenkin käytännössä noin kolme vuotta. Hyvän suomen kielen tason saavuttaneet ihmiset ovat asuneet Suomessa vähintään kymmenen vuotta ja opiskelleet kieltä yhtä pitkään. (Mubarak ym. 2015, 209.)

Kieliopetuksen tilanne ja taso vaihtelee paljon eri puolilla Suomea ja onpa joku sanonut sen muistuttavan jopa villiä länttä. Espoon maahanmuuttajien neuvontapalvelun palveluohjaaja Eva Peltolan mukaan 1990-luvulla kielikoulutuksissa ei vielä tehty erottelua ihmisten lähtötason perusteella. Nykyään tehdään alustavat ja tarkemmat kokeet ennen kursseille valikoitumista. Yleisesti ongelmana on edelleen, ettei kielen opiskelu ole tarpeeksi suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Opetuksen tehokkuutta pitäisi seurata paremmin ja sen tulisi valmistaa osallistujia suorittamaan keskitason kielikokeita, joiden läpäiseminen auttaisi sekä työnhaussa että myöhemmin kansalaisuuden hakemisessa. (Mubarak ym. 2015, 209.)

Vaikka kielikoulutusten määrärahoja on lisätty, on kehittämistarpeita vielä paljon. Jonot kielikursseille saattavat olla pitkiä eikä uusia kursseja ala tarpeeksi usein. Toisaalta jotkut maahanmuuttajat käyvät kursseilla puoliväkisin työttömyysrahan vuoksi, mutta motivaatio saattaa puuttua. Kursseja pitäisi olla myös enemmän eritasoisille oppijoille. Osalle maahanmuuttajista työvoimatoimistojen kurssit ovat liian vaikeita, joillekin taas liian helppoja. On havaittu, että liian tasapäistävä kielenopetus voi jopa haitata korkeakoulutettujen maahanmuuttajien kotoutumista. Luku- ja kirjoitustaidottomille maahanmuuttajille sekä vanhuksille on omia ryhmiä, mutta lisää tarvittaisiin. (Mikkonen 2005, 67.)

Kotoutumisohjelmissa on osittain epäonnistuttu. Suomen tai ruotsin kielen opetusta pitäisi parantaa muuallakin kuin koulussa. Aikuisille tulisi tarjota riittävästi kielikoulutusta ja koulutuksen tulisi kohdata ihmisten tarpeet. Myös työhönohjaamistukea ihmiset ovat saaneet liian vähän. Heitä ei ole

ohjattu omaa koulutustaan vastaaviin töihin eikä heidän osaamistaan ole osattu hyödyntää. Ihmisille on annettu samanlaista tukea riippumatta siitä, ovatko he yliopiston käyneitä vai luku- ja kirjoitustaidottomia, vanhoja tai nuoria. Tässä on pikkuhiljaa parannuttu. Kuitenkaan esimerkiksi iäkkäiden ihmisten erityishaasteita oppia uutta kieltä ei ole huomioitu. Myös heille tulisi tarjota mahdollisuus perustaitojen oppimiseen ja sitä kautta työllistymiseen. Siksi he eivät voi kuin haaveilla Suomen kansalaisuudesta. (Mubarak ym. 2015, 288, 290.)

3.3 Peruskoulun jälkeiset opinnot

Neljäsosa aikuisista Suomen somaleista on käynyt lukiota tai ammattikoulua. Saharan eteläpuoleisesta Afrikasta tulleet jatkoivat peruskoulun jälkeen kouluttautumista lukioon tai ammattikouluun kaikkein heikoimmin verrattuna eri maahanmuuttajaryhmiin. Naiset jatkoivat opintojaan kaikkein vähiten. (Mubarak ym. 2015, 231.)

Nykyään Suomessa on tarjolla siirtolaisille erilaisia seuraavalle opintotasolle valmentavia koulutuksia, jotka painottavat erityisesti suomen kielen tason parantamista. Lukioon pääsyä varten ei kuitenkaan ole valtakunnallista järjestelmää maahanmuuttajille tai heidän lapsilleen. (Mubarak ym. 2015, 231.)

Moni somalivanhempi toivoo lapsensa jatkavan nimenomaan lukioon. Peruskoulun jälkeen opintojaan jatkavat Suomen somalit suosivat ehkä siksi lukiota yli ammattikoulun. Esimerkiksi vuonna 2012 kaikista niistä maahanmuuttajataustaisista opiskelijoista, jotka olivat lukiossa tai ammattikoulussa, vain 28 % oli lukiossa. Suomen somalien vastaava luku oli 37 %. Moni somali valitsee ammattikoulun siinä toivossa, että sitä kautta pääsee nopeasti töihin. Enemmistö kokee terveys-, sosiaali- ja hoiva-alan varmana työllistäjänä, ja siksi turvallisena ja hyödyllisenä etappina peruskoulun tai lukion jälkeen. (Mubarak ym. 2015, 231–232, 252.)

Moni on saanut suosituksen opinto-ohjaajalta suunnata ammattikouluun lukion sijasta riittävästä keskiarvosta huolimatta. Tutkija Tuuli Kurjen mukaan maahanmuuttajia ja erityisesti somalityttöjä ohjataan etenkin lähihoitajiksi koulutustaustasta ja heidän kiinnostuksestaan riippumatta. Syy terveys- ja hoiva-alan suosioon saattaa siis löytyä kouluista ja viranomaistoinnista. Viranomaiset saattavat ohjailta somalityttöjä koulutuksiin, joiden ajatellaan olevan musliminaisille sopivia. Erityisesti somalityttöjen kohdalla opettajat uskovat, että perhe ja uskonto rajoittavat tyttöjen mahdollisuuksia edetä opinnoissaan ja ammateissaan. Opettajat uskovat, että hoitoala sopii somalityttöille, koska heillä on ikään kuin luonnostaan sellaisia ominaisuuksia, joita sillä alalla tarvitaan, sillä he ovat tottuneet tekemään kotitöitä ja huolehtimaan sisaruksistaan. (Mubarak ym. 2015, 230, 251.)

Vuonna 2012 Suomen somaleja oli ammattikouluissa 852, lukiossa 509, ammattikorkeakoulussa 138 ja yliopistoissa 41. Vertaamalla korkeakoulussa käyvien määrää lukiota ja ammattikoulua käyvien määrään voidaan arvioida, että koko väestöstä 80 % jatkaa opintojaan lukion tai ammattikoulun jälkeen. Suomen somaleilla vastaava luku on vain 13 %. Vuonna 2012

yliopisto-opiskelijoita oli vain 8 % lukiota käyvien määrästä. Ero on hätkähdyttävä, vaikka se varmasti kuroutuu pienemmäksi ajan myötä, sillä somalitaustainen väestö on niin nuori, ettei moni ole vielä saavuttanut yliopistoikää. (Mubarak ym. 2015, 235.)

4 UUTEEN KULTTUURIIN SOPEUTUMINEN

Yksi merkittävimmistä kulttuurieroja aiheuttavista seikoista on yksilön suhde lähiyhteisönsä, perheeseen ja sukuun. Kulttuurit voidaan jakaa karkeasti sen mukaan, arvostetaanko niissä enemmän ihmisen yksilöllisyyttä vai yhteisöllisyyttä. Kaikissa kulttuureissa on kuitenkin molempia piirteitä. Yhteiskunnan rakenne ja taloudellinen tilanne vaikuttavat kulttuurin yhteisöllisyyteen. Maatalousyhteiskunnassa tarvitaan koko yhteisön yhteisiä ponnistuksia hyvinvoinnin turvaamiseksi. (Räty 2002, 57.)

Somalikulttuuriin yhdistetään vieraanvaraisuus ja läheisten auttaminen, yhteisöllisyys ja sosiaalisuus kun taas Suomi nähdään melko yksilökeskeisenä yhteiskuntana. Suurin osa somaleista on muslimeja, mutta myös kulttuuri, perinteet ja yhteiskunnalliset olosuhteet vaikuttavat muslimien elämäntapaan ja käyttäytymisen normeihin. Uskontoa ja kulttuuria onkin vaikeaa erottaa toisistaan. (Mubarak ym. 2015, 85; Moallin 2005, 96, 98).

4.1 Yhteisöllisyys somalikulttuurissa

Yhteisöllisessä kulttuurissa ihminen kokee olevansa olemassa nimenomaan ryhmän jäsenenä. Ihminen ottaa kaikessa toiminnassaan huomioon muut ryhmän jäsenet ja ryhmän paras on tärkeämpi kuin henkilökohtaiset tavoitteet ja tarpeet. Oman ryhmän jäsenistä pidetään huolta. Esimerkiksi vanhuksia arvostetaan ja lähipiiri hoitaa heitä loppuun asti. Perheen kunnia ja maine ovat usein erittäin tärkeitä perheen jäsenille. Perheen mainetta halutaan pitää yllä, vaikka se vaatisi yksilöiltä henkilökohtaisia uhrauksia. Toisaalta perheen asioita tai ongelmia ei mielellään kerrota ulkopuolisille. (Räty 2002, 58.)

Perhe on islamissa erittäin tärkeä. Perhe on ihmisen kehityksen alku. Islamilaiselle perheelle on keskeistä sen sisäinen yhtenäisyys ja hierarkkisuus. Suvun ja perheen yksi tärkeä tehtävä on toimia yksilön turvaverkkona. Suku ja perhe ovat kuin sosiaaliturvajärjestelmä: pahan päivän yllättäessä tai esimerkiksi ikääntyessä perheenjäsen voi odottaa saavansa laajan perheen piiristä apua ja tukea. Toimiakseen turvaverkko edellyttää kuitenkin vastavuoroisuutta niin, että jokaisella on myös velvollisuuksia perhettä ja sukua kohtaan. (Moallin 2005, 98.)

Somaliassa perhe ymmärretään yleisesti ydinperhettä laajemmaksi käsitteeksi, ja verisukulaisuudella on siinä tärkeä rooli. Antropologisen sukututkimuksen valossa somaliperheeseen kuuluvat aviopuolisoiden lisäksi lapset ja isovanhemmat. Lisäksi perheessä on muitakin suvun jäseniä ja ajoittain myös ystäviä. Perheet solmivat ja ylläpitävät sukuverkostoa muun muassa lasten kautta. Lapsista huolehditaan yhteisöllisesti, eikä ole tavatonta, että perheissä on kasvattilapsia pysyvästi tai väliaikaisesti. Syynä tähän voi olla

esimerkiksi lapsettomuus: joku sisaruksista antaa lapsettomalle sisarelle lapsensa hoidettavaksi. Syy voi olla myös lapsen koulutuksen varmistaminen esimerkiksi kaupunkilaisessa kasvattiperheessä. (Hautaniemi 2004, 50.)

Ei vaan perhe, vaan myös naapurit ovat somaleille tärkeitä. Somaliassa naapurit osallistuvat lasten kasvattamiseen. Naapuritkin ovat laajaa perhettä. Kahden kilometrin säteellä kaikki tietävät, kenen lapsia kukin on. Jos lapsi tekee jotain pahaa, hänen tekemisiään kommentoidaan heti ja niistä kerrotaan vanhemmille. (Mubarak ym. 2015, 162.)

4.2 Suhteet valtaväestön kanssa

Somalialaisilla on hyvin erilaisia kokemuksia suhteistaan suomalaisiin. Ikä, Suomeen saapumisvuosi tai se, onko henkilö syntynyt Suomessa, vaikuttavat yhteyksiin valtaväestön kanssa. Nuorilla on koulujen kautta ystäviä valtaväestöstä. Teini-iän myötä osa jää pois erilaisten kiinnostusten takia, kuten alkoholinkäytön vuoksi. Vanhemmista osalla on tuttuja ja kavereita, kun taas osalla ei ole mitään kontaktia. Vanhemmilla naisilla näyttäisi tutkimusten valossa olevan vähemmän kontakteja. Aikuisista somalimiehistä kahdella kolmasosalla on ainakin yksi hyvä ystävä valtaväestöstä, ja naisilla vain joka neljännellä. (Mubarak ym. 2015, 191.)

Niin aikuisille kuin lapsille ystävyysuhteet ovat olleet ratkaisevia kielten oppimiselle. Mitkään julkiset linjaukset tai valtion tukiohjelmat eivät kuitenkaan auta lisäämään ihmisten välistä kanssakäymistä. Kielitaito ei parane ja ymmärrys toisista ei syvene, ellei valtaväestö juttele ja ole tekemisissä somalitaustaisten kanssa ja toisinpäin. Perinteistä suomalaista kulttuuria on vaikea ymmärtää, koska ihmiset ovat sulkeutuneita. Erityisesti naapurisuhteet ovat tärkeitä. Naapurien välinen vastavuoroinen auttaminen on tärkeää, samoin yhdessä rupatteleminen ja nauraminen. (Mubarak ym. 2015, 206, 291–292.)

Enemmistö somalitaustaisista suhtautuu mediaan ja haastattelujen antoon varauksella, koska he kokevat, että tutkimuksia on tehty paljon ja että media käsittelee yhteisön asioita enimmäkseen negatiivisessa valossa. Siksi vaikeita asioita ei haluta tuoda esiin. Yhteisöä halutaan suojata, onnistumisista halutaan kertoa enemmän kuin epäonnistumisista ja yleistysten pelätään leimaavan koko yhteisön. (Mubarak ym. 2015, 11.)

Monikulttuuriset keskuksset ja muut kansainväliset kohtaamispaikat ovat tärkeitä maahanmuuttajille, jotka ovat tottuneet kotimaassaan yhteisölliseen kanssakäymiseen. Keskuksissa kävijät voivat tavata toisia maahanmuuttajia ja kantasuomalaisia, käyttää tietokoneita ja internetiä, tehdä esimerkiksi käsitöitä ja kahvitella. (Mikkonen 2005, 61.)

4.2.1 Suomalaisten suhtautuminen somaleihin

Suomessa on parasta turvallisuus, koulutus, terveydenhuolto, oikeusvaltio ja uskonnonvapaus. Monet Suomen somalit suhtautuvat erittäin positiivisesti Suomeen ja suomalaiseen valtaväestöön. He ovat kiitollisia tuesta ja ystäväyydestä, jota moni suomalainen on heille antanut. Valtaväestön koetaan olevan kaukonäköisiä ja humaaneja. (Mubarak ym. 2015, 287.)

Tänä päivänä puhutaan paljon integraatiosta, kotoutumisesta, sopeutumisesta ja suvaitsevaisuudesta. Yleensä keskustelua käydään kuitenkin valtaväestön ehdoilla. Suvaitsevaisuudella viitataan valtaväestön kykyyn sietää ja hyväksyä erilaisuutta. Vähemmän puhutaan kaikkien yhdenvertaisesta yhteiselosta. Loppujen lopuksi monet uskovat, että Suomeen tulevien siirtolaisten tulisi muuttua valtaväestön edustaman normin kaltaisiksi, jotta he voisivat olla aito osa suomalaista yhteiskuntaa. (Mubarak ym. 2015, 287.)

Integraatio on kuitenkin prosessi, jossa kaikkien osapuolten tulee sopeutua ja muuttua, myös valtaväestön. Myös kulttuuri on eräänlainen prosessi. Se ei ole kiveen hakattu järjestelmä, vaan se muuttuu jatkuvasti ihmisten vuorovaikutuksessa, jokapäiväisessä arjessa. Jos valtaväestön enemmistö ei muuta käsityksiään suomalaisuudesta, ei Suomessa syntyneitä somalinkielisiä nuoria tai huvia käyttäviä naisia ikinä hyväksytä suomalaisiksi. Silloin nuoret elävät jatkuvassa välitilassa, jossa he eivät kuulu mihinkään. Se on huolestuttavaa. Valtaväestön kyvyssä elää tasavertaisina yhdessä ihmisten kanssa, jotka eivät kohtaa heidän käsityksiään yhdestä oikeasta suomalaisuudesta, piilee kaikista suurin ja syvin haaste. Suomen somaliuden pitäisi olla kaikkien osapuolten, niin valtaväestön kuin somaliyhteisönkin hyväksymä identiteetti. (Mubarak ym. 2015, 287)

Vuonna 2003 on vertailtu suomalaisten suhtautumista eri kansalaisuuksien vastaanottamiseen Suomeen. Somaleihin suhtauduttiin kaikkein negatiivisimmin. Jopa 66 % suomalaisista ajatteli heistä kielteisesti. Suhtautuminen on kuitenkin muuttunut vuosi vuodelta myönteisemmäksi. (Mubarak ym. 2015, 196.)

Suomessa pakolaisten vastaanottamisen kannatus oli alimmillaan 1990-luvun alkupuoliskolla. Laman taittuessa ja ensimmäisen suuremman pakolaismäärän saavuttua mielipiteet muuttuivat myönteisemmiksi kohti vuosikymmenen loppua. Tutkimusten mukaan kielteisimmin pakolaisiin suhtautuivat miehet, alemman koulutustason omaavat ja iäkkäämmät ihmiset. Kun tarkasteltiin somaleja, myönteisin asenne oli nuorilla ja kaikkein positiivisin suhtautuminen oli nuorilla naisilla. Mitä enemmän ihminen tunsii pakolaisia, sen positiivisemmin henkilö heihin suhtautui. (Mubarak ym. 2015, 196.)

4.2.2 Rasismi

Suomessa katsotaan ilmenneen kahdenlaista rasismia. 1990-luvulla rasismi näkyi enemmän ulospäin ja se oli avointa, oli katutappeluita ja huutelua. Mutta poliisien, lääkäreiden, eri toimistojen kanssa asioidessa sitä ei ilmennyt.

Tällöin ei ollut järjestelmällistä rasismia eikä piilorasismia. Nykyään rasismi on järjestelmällistä ja sitä ei huomaa niin helposti ulospäin. Nykyään ollaan paljon hienostuneempia, mutta takanapäin ilmenee rassistista käyttäytymistä. Piilorasismien myötä ei ole enää helppoa tietää, mikä johtuu taustasta tai ihonväristä ja mikä jostain aivan muusta. (Mubarak ym. 2015, 197.)

EU:n tasolla on vertailtu vähemmistöjen kokemaa syrjintää. Vuonna 2008 Suomen somalit olivat kokeneet kahdeksanneksi eniten syrjintää taustansa vuoksi, kun vertailukohteena oli 48 eri ryhmää EU:ssa. Hiukan alle puolet oli kokenut syrjintää vuoden sisällä ja joka viides Suomen somali ilmoitti joutuneensa vakavan uhkailun tai hyökkäyksen kohteeksi viimeisen vuoden sisällä. Tämä oli korkein tulos koko Euroopan Unionissa. Syrjintää oli koettu eniten kadulla ja sitä olivat kokeneet erityisesti naiset. (Mubarak ym. 2015, 200–201.)

Kun katsotaan epäiltyjä rassistisia rikoksia suhteessa väestöryhmän kokoon, yleisimmin rikoksen kohteeksi Suomessa joutuivat somalit. Kärjessä uhreina ovat ne ryhmät, jotka erottuvat selkeimmin valtaväestöstä fyysisesti ja kulttuurisesti. Myös Suomessa syntyneet joutuvat rassististen rikoksien uhreiksi. Vuosina 2010–2011 somalitaustaisen riski tulla pahoinpidellyksi valtaväestön suomalaisen toimesta oli kaksinkertainen muihin suomalaisiin nähden. (Mubarak ym. 2015, 201.)

4.2.3 Syrjintä työelämässä

Monet kokevat, että työelämässä esiintyy paljon syrjintää. Syrjintä ei välttämättä ole aina näkyvää, vaan rakenteellista. Työpaikkaa, yhtäläistä palkkaa tai ylennystä on vaikea saada, joten lähtökohtaiset mahdollisuudet ovat ihan eri tasolla valtaväestön ja Suomen somalien välillä. (Mubarak ym. 2015, 238.)

Somaleiden työttömyys on korkealla. Esteinä työnsaannille ovat heikko kielitaito ja vaikea työllisyystilanne. Heillä, joilla on Somalian kansalaisuus, työttömyysaste oli vuonna 2012 työvoimasta jopa 65,7 %. Somalinkielisten keskuudessa työttömyysaste työvoimasta on noin 50 %. Naisten työttömyysaste on miehiä korkeampi. Lisäksi somalitaustaisten työmarkkina-asema on epävaka. Pätkätyöt, kertaluontoiset työt, osa-aikatyö ja rikkonaiset työurat ovat tavallisempia kuin valtaväestöllä. (Mubarak ym. 2015, 239.)

Somaliväestön keskipalkka on yli 30 % alempi kuin suomalaisen keskipalkka. Eron selittää erityisesti se, että monet ovat matalapalkkaisilla aloilla töissä. Jopa monen haaveammattissa lääkärinä ulkomaalaistaustaiset Suomessa tienaavat melkein 10 % valtaväestöä huonommin. (Mubarak ym. 2015, 240.)

Kaikissa Suomessa tehdyissä työsyryjintää koskevissa tutkimuksissa 1990-luvun lopulta lähtien somalit ovat kokeneet olevansa kaikista syrjityin siirtolaisryhmä sekä työnhakutilanteissa että työpaikalla. Työnhakutilanteessa

yli 40 % kokee tulleen syrjityksi, työpaikalla syrjityksi tulemista on kokenut 27 %. 68 % uskoo, että työssä eteneminen on epätodennäköisempää etnisen taustan takia. (Mubarak ym. 2015, 240.)

Monet naiset haluavat ehdottomasti töihin, mutta se ei onnistu noin vain. Tutkimusten mukaan somali- ja musliminaiset tekevät muita siirtolaisryhmiä vähemmän töitä. Tämä voi johtua siitä, että naisia syrjitään sekä taustan että sukupuolen takia. Myös lasten suuri määrä voi estää naisten aktiivista osallistumista työelämään. Varsinkin vanhemman sukupolven parissa kotiäitiyttä arvostetaan paljon. THL:n kyselytutkimuksessa kolmasosa somalinaisista ilmoitti hoitavansa kotitaloutta pääasiallisena toimenaan. Toki vaikeus päästä työmarkkinoille voi kannustaa kohti kotiäitiyttä. Somalinaisten keskuudessa on myös monia, joilla ei ole koulutusta lainkaan. (Mubarak ym. 2015, 243–244.)

Hyvin yleinen ihmisten kohtaama haaste on juuri työllistyminen. Töitä on vaikea saada, vaikka motivaatiota, koulutusta ja kielitaitoa on. Nuoret ja vanhat kokevat kovan kolauksen törmätessään seinään, kun he yrittävät päästä työelämään. Suomessa on ammatteja ja työpaikkoja, kuten poliisi, tulli, armeija ja monet valtion työpaikat, joiden monet ajattelevat olevan ei-maahanmuuttaja-ammattaitoja, koska niihin ei palkata siirtolaistaustaisia ihmisiä töihin. Olisi myös oleellista työllistää somalitaustaisia ihmisiä heitä koskeviin kotoutus- tai muihin hankkeisiin toteuttajiksi. Liian usein näkee tapauksia, joissa vain valtaväestön edustajat toteuttavat kielivähemmistöjä koskevia projekteja. (Mubarak ym. 2015, 290–291.)

Suomessa suuret ikäluokat ikääntyvät kovaa vauhtia ja on arvioitu, että tänne tarvitaan kymmenien tuhansien ihmisten verran lisää työvoimaa ulkomailta vuosittain. Moni somalitaustainen ihmettelee, missä vika on, kun he ovat täällä, ovat hankkineet koulutuksen, osaavat kielen, haluavat päästä työelämään, mutta heille ei suoda mahdollisuutta työllistyä. Monet kysyvät, eikö heitä ollenkaan nähdä resursseina tässä yhteiskunnassa. (Mubarak ym. 2015, 291.)

Somalitaustaisia kohtaan asetetaan myös kohtuuttomia odotuksia. Samaan aikaan pitäisi olla kurjin sodasta kärsinyt pakolainen ja menestyvä, koulutautunut, työtä tekevä ja mahdollisimman suomalainen. Ihmisiä haukutaan, koska he eivät tee töitä, mutta samalla moni ei halua palkata heitä. Medialla on tärkeä rooli ihmisten ennakkoluulojen kitkemisessä ja yhteisymmärryksen rakentamisessa. Monen mielestä se on kuitenkin epäonnistunut siinä. (Mubarak ym. 2015, 288.)

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Marju Salmela (2012) on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut maahanmuuttajien kokemuksia sopeutumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan. Johtopäätöksinään Salmela toteaa, että maahanmuuttajien toiminnoissa on nähtävissä piirteitä, joilla he pyrkivät säilyttämään perinteitään ja myös siitä, kuinka he luovat uusia toimintamalleja Suomessa selviytymiseen, elämän hallittavuuteen ja järjestymiseen. Maahanmuuttajat haluavat säilyttää omaa kulttuuriaan, joka liittyy vahvaan siteeseen ja yhteydenpitämiseen kotimaassaan asuviin lähisukulaisiin. Jokaisella haastateltavalla oli toive saada töitä ja sitä ennen oppia suomen kieli. Suurimmiksi ongelmiksi maahanmuuttajien kotoutumisessa osoittautuivat kielen oppimisen vaikeus, työpaikan saaminen ja tietämättömyys olemassa olevien palveluiden saamisesta.

Anna Laitila (2006) on tehnyt pro gradu -tutkielmaansa haastattelututkimuksen korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien sopeutumiskokemuksista Tampereella. Tutkimuksen kohteena olivat myös maahanmuuttajien mielipiteet käyttämisestä kaupungin ja valtion palveluista. Tutkielman perusteella näiden maahanmuuttajien sopeutumista Tampereelle edesauttoivat perhe, ystävyysuhteet ja suomen kielen osaaminen. Suomalaiset ystävät koettiin sopeutumista helpottavina, sillä he voivat auttaa tulijaa tutustumaan uuteen kotikaupunkiin. Sopeutumista haittaavina tekijöinä koettiin suppea, pääosin toisista ulkomaalaisista koostuva ystäväpiiri ja suomen kielen osamattomuus. Suuret eroavaisuudet oman ja suomalaisen kulttuurin välillä vaikuttivat myös negatiivisesti sopeutumiseen. Suomen ilmastolla koettiin olevan sopeutumista hidastava vaikutus. Palveluiden kehittämisessä maahanmuuttajat kokivat tärkeimpänä englanninkielisen informaation saatavuuden ja ajankohtaisuuden.

Maahanmuuttajanuorten kokemuksia vastaanotettavuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut Laura Kumpuniemi (2012). Nuorten haastatteluista oli eroteltavissa kolme eri vastaanottavuuden tasoa, jotka asettuvat yhteiskunnan eri kentille. Virallinen vastaanottavuus käsittää kotouttamispolitiikan toimenpiteitä kuten julkisella sektorilla järjestetyn vastaanottokeskustoiminnan ja erilaiset maahanmuuttajille kohdennetut tiedotuspalvelut sekä vapaa-ajan toiminnan. Kolmannen sektorin vastaanottavuuteen kuuluu kansalaisjärjestötoiminta sekä järjestetty liikuntatoiminta. Yhteisöllisen vastaanottavuuden piiriin puolestaan katsotaan kuuluvaksi maahanmuuttajien ja suomalaisten väliset suhteet ja mahdollisuus kuulua paikallisiin yhteisöihin.

Nuorten kokemukset sekä virallisen että yhteisöllisen vastaanottavuuden piirissä olivat sekä myönteisiä että kielteisiä. Viralliset tahot näyttävät negatiivisina silloin, kun ne estävät nuorten elämän rakentamista liiallisen ja hitaan byrokratian tai vääristä lähtökohdista tehdyn kotouttamisen vuoksi. Kuitenkin virallisen vastaanottavuuden koettiin samalla tarjoavan myös paljon mahdollisuuksia. Yhteisöllisen vastaanottavuuden kokeminen riippuu siitä, kuinka hyvin maahanmuuttaja on sisäistänyt suomalaisuuden pelisääntöjä ja oppinut kieltä. (Kumpuniemi 2012.)

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli saada tietoa nuorten somalinaisten sopeutumisesta uuteen kotikuntaansa. Ajatuksena oli selvittää heidän sopeutumiseensa ja kotoutumiseensa liittyviä niin edistäviä kuin hankaloittaviakin tekijöitä.

Tutkimustehtävän johdattelemana tutkimuskysymykseksi muodostui:

Mitä nuoret somalalaiset kertovat sopeutumisestaan uuteen kotikuntaansa? Tutkimuksen ajatuksena oli saada tietoa, joka voitaisiin ottaa huomioon maahanmuuttajien kanssa tehtävässä työssä.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerrotaan tutkimusprosessista. Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, sillä tarkoituksena oli tutkia maahanmuuttajien omia kokemuksia sopeutumisestaan suomalaiseen yhteiskuntaan.

7.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Samalla tähän sisältyy ajatus, että todellisuus on moninainen. Kuitenkin on otettava huomioon, että todellisuutta ei voi pirstoa mielivaltaisesti osiin, vaan tapahtumat muovaavat samanaikaisesti toinen toistaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 152.)

Arvot muovaavat sitä, mitä ja miten pyrimme ymmärtämään tutkimiamme ilmiöitä, joten myöskään tutkija ei voi irtisanoutua arvolähtökohdista. Yleisesti sanotaan, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä ennemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi ym. 2001, 152.)

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2001, 155) kokoavat teoksessaan kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Oleellisena piirteenä kvalitatiiviselle tutkimukselle on se, että aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Tiedon keruun instrumenttina suositaan ihmistä eli tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin mittausvälineillä hankittavaan tietoon. Tutkimuksen aineiston hankinnassa käytetään metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Tällaisiin metodeihin kuuluu muun muassa teemahaastattelu, jota itse työssäni käytin. Tutkimuksen kohdejoukkona ei ole satunnaisotos vaan tutkittavat on valittu tarkoituksenmukaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Sitä, mikä on tärkeää, ei määrää tutkija.

7.2 Tutkimusaineisto

Opinnäytetyön toteutumiseksi yhteistyökumppanina oli keskisuuren eteläsuomalaisen kaupungin maahanmuuttajapalvelut. Heidän avullaan löytyi kohderyhmä, joka koostui kolmesta noin 20-vuotiaasta somalaisesta.

Haastatteluhetkellä haastateltavien Suomeen tulosta oli kulunut kaksi vuotta. He kaikki olivat kotoisin Somalian pääkaupungista Mogadishusta. Naiset olivat tulleet Suomeen joko kiintiöpakolaisina tai turvapaikanhakijoina. Kaikki naiset kertoivat asuvansa yksin. Kahdella heistä oli samassa kunnassa asuvia lähisukulaisia, kun taas yhdellä naisista oli vain kaukaisia sukulaisia Suomessa ja hekin asuivat Helsingissä. Yksi naisista oli käynyt koraanikoulua Somaliassa, yhdellä ei ollut minkäänlaista koulutustausta ja yksi oli käynyt lukiota Etiopiassa, mutta se oli jäänyt kesken. Haastatteluhetkellä kaksi naisista opiskeli suomen kieltä ja yksi kävi MaVa-koulutusta eli Maahanmuuttajan ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta.

Ennen haastatteluja kävin tapaamassa haastateltaviani ryhmänä. Kerroin heille opinnäytetyöstäni, sovimme haastatteluajat sekä vaihdoimme yhteystietoja mahdollisten esteiden varalta. Tapaamisen yhteydessä kerroin myös, että haastattelut ovat ehdottoman luottamuksellisia ja niissä saatuja tietoja käytän vain opinnäytetyössäni.

Haastattelut tehtiin huhtikuussa 2015. Paikkana oli molemmille osapuolille neutraali, yhteistyötahon tila. Kaksi haastatteluista käytiin tulkin välityksellä ja yksi suomen kielellä, jota haastateltava ajoittain täydensi puhumalla englantia. Haastattelut kestivät 35 minuutista 1 tuntiin 40 minuuttiin. Pisin haastatteluista oli suomen kielellä käyty keskustelu eli tulkkaukseen ei pidentänyt haastatteluja.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin sanelukoneelle, mistä aineisto siirrettiin litteroimalla tietokoneelle heti haastatteluja seuraavina päivinä. Litteroitua aineistoa kertyi noin 34 sivua.

7.3 Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu

Haastattelu on keskustelu, jolla on tarkoitus. Haastattelu voidaan tehdä monista lähtökohdista käsin ja toteuttaa monin eri muodoin. Käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteissä tutkimushaastattelu eri muodoissaan on käytetyimpiä menetelmiä. Hyvin joustavana menetelmänä haastattelu soveltuu monenlaisiin tarkoituksiin, sitä voidaan käyttää lähes kaikkialla, ja sen avulla voidaan saada syvällistä tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 11.)

Teemahaastattelua kutsutaan toisinaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Teemahaastattelussa tutkijalla on vapaus sovittaa kysymysten muoto ja osittain sisältökin henkilön ja keskustelun kulun mukaan. Keskustelun runko sisältää etukäteen vain tutkimusongelmiin liittyvät perusteemat ja muutaman jäsentelevän kysymyksen. Puolistrukturoiduille menetelmille on siis ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta

ei kaikkia. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1996, 138; Hirsjärvi & Hurme 2010, 47.)

Hirsjärvi ja Hurme (2010, 35) mainitsevat haastattelun hyvinä puolina muun muassa sen, että haastattelussa on mahdollista esittää lisäkysymyksiä ja voidaan syventää saatavia tietoja esimerkiksi pyytämällä esitettyjen mielipiteiden perusteluja. Haastattelussa ihminen on nähtävä tutkimustilanteen subjektina ja hänelle on annettava mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Ihminen on tutkimuksessa merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli. Haastattelun haittoina Hirsjärvi ja Hurme (2010, 35) näkevät muun muassa sen, että haastattelu vie paljon aikaa. Haastattelusta sopimisen, haastateltavien etsimisen ja itse haastattelun toteutuksen lisäksi aineiston litterointi on varsin hidasta puuhaa.

Itse koin haastattelun edut suuremmiksi kuin haitat ja valitsin tutkimusmenetelmäksi haastattelun. Koin tärkeänä, että minulla on mahdollisuus selventää ja tarkentaa niin kysymyksiä kuin pyytää vastauksiinkin tarkennusta toisin kuin esimerkiksi kyselylomaketta käytettäessä. Kohderyhmäni ollessa maahanmuuttajia, oli haastattelu myös sinänsä parempi vaihtoehto, että tulkkia olisi kuitenkin tarvittu kyselyvastauksien kääntämiseksi suomen kielelle. Yksilöhaastatteluun päädyin, koska ryhmähaastattelussa haastateltavat olisivat saattaneet myötäillä toistensa vastauksia ja yksilölliset näkökulmat asioihin olisivat jääneet haastattelussa saamatta. Lisäksi itse koin tärkeänä henkilökohtaisen kontaktin jokaisen haastateltavan kanssa kahdestaan.

7.4 Analyysimenetelmänä kategoria-analyysi

Elämässämme luokitellaan paljon erilaisia asioita; esimerkiksi ihmisiä voimme luokitella asuinpaikan, siviilisäädyn, sosiaalisen aseman tai jonkin muun kriteerin mukaan. Esimerkkejä löytyy paljon ja tällainen ihmisten ja asioiden luokittelu on olennainen osa ihmisten keskinäistä kanssakäymistä. Kategoria-analyysissä tätä luokittelua kutsutaan kategorisoinniksi tai kategorisaatioksi ja luokittelun pohjalta syntyneitä nimeämisiä kategorioiksi. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 18.)

Ilman kategorisointia ihmisten olisi mahdotonta ymmärtää toisiaan erilaisissa tilanteissa ja koordinoida yhteistä toimintaa. Kategorisointi toisin sanoen ylläpitää ja tuottaa sosiaalista ja moraalista järjestystä. Mary Douglassin (2000) mukaan koko kulttuuri perustuu siihen, että ihmiset yrittävät järjestää kokemuksiaan ja luonnostaan sotkuisia asioita. Tätä sotkua pyritään poistamaan antamalla asioille merkityksiä ja jakamalla niitä kategorioihin erilaisten luokittelujärjestelmien sisällä. (Juhila 2004, 21.)

Kategoria-analyysin juuret ovat etnometodologisessa tutkimusperinteessä, jonka perustajana nähdään Harold Garfinkel (1967). Hänen mukaansa etnometodologiassa ollaan kiinnostuneita siitä, miten ihmiset kohdatessaan toisiaan tuottavat vakaita, selontekoihin perustuvia käytäntöjä eli arkielämän toimintojen sosiaalista järjestystä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 20.)

Harvey Sacksin jäsenyysskategorisoinnin analyysi pohjautuu Garfinkelin kanssa jaettuun näkemykseen, että abstraktit teorit eivät voi olla ihmisten toiminnan tutkimisen lähtökohta. Sacksin mielestä sosiaalisista organisaatioista ja kulttuurista yleisellä tasolla kirjoittamisen sijasta on tutkittava sitä, miten ihmiset kuvaavat itseään, toisiaan ja erilaisia asioita arkielämän toiminnan tasolla. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 25–26.)

Harvey Sacksin (1992) mukaan suuri osa ihmisten yhteiskuntaa ja yhteiselämää koskevasta tiedosta on varastoitunut kategorioihin. Kategorioihin liittyvä tieto muodostaa kulttuurisen varannon, jonka sisältöä hyödyntämällä, valikoimalla ja muokkaamalla rakennamme ymmärrystä yhteiskunnasta, itsestämme ja toisista. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 46.)

Kategoria-analyysin eräät keskeiset kehittäjät Stephen Hester ja Peter Eglin (1997) painottavat, että kulttuuria pitää tutkia toimintana, jossa kategorisointi on keskeisessä roolissa. Toimiessaan ja toisiaan kohdatessaan ihmiset herättävät kategorioita eloon ja käyttävät niitä. Heillä on aina valinnanvaraa siinä, mitä kategorioita he kulloinkin ottavat käyttöön. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 19.)

7.5 Analyysin toteutus

Analyysia aloitettaessa aineisto näyttäytyy usein vieraana, sekavana ja hämmentävänä eikä se äkkiseltään tunnu vastaavan sitä, mitä tutkija haastattelullaan alun perin haki. Tilanteen tausta on pohjimmiltaan varsin yksinkertainen: haastateltaville tehdyt kysymykset ovat aivan muuta kuin varsinaiset tutkimuskysymykset. Haastateltavat eivät kerro suoraan tutkimuksen tuloksia, eikä tutkimuksen kysymyksiä esitetä haastateltaville. Toisin kuin journalistisessa haastattelussa toimittajalle haastateltavan lausuma on yleensä sellaisenaan tai lyhennettynä julkaisukelpoinen, tutkimus sen sijaan ei koskaan tarkoita haastattelujen parhaiden palojen tai sattuvimpien sanailujen julkaisemista. Tutkijalle haastattelut ovat pikemminkin arvoitus ja uusien kysymysten lähde. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 9.)

Laadulliselle analyysille on tyypillistä, että aineisto ja tutkimusongelma ovat tiiviissä vuoropuhelussa keskenään. Aineisto tarjoaa harvoin suoria vastauksia alkuperäiseen tutkimusongelmaan. Tarvitaan analyttisiä kysymyksiä, jotka muotoutuvat ja tarkentuvat aineistoon tutustuttaessa. Alakysymysten täsmentäminen onnistuu vasta, kun on saatu käsitys siitä, millaista puhetta aineisto sisältää. Jotta päästäisiin dialogiin aineiston kanssa, se on opittava tuntemaan. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 13.)

Kuten Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010, 13) sanovat, on litterointi yksi lähestymisvaihe aineiston ja tutkijan välillä. Litteroinnin avulla aineisto muuntuu helpommin hallittavaan muotoon. Koska haastateltavat olivat maahanmuuttajia ja kahdessa haastattelussa oli tulkki, avasi litterointi selkeästi aineiston sisältöä.

Litteroinnin jälkeen luin aineistoa useaan kertaan ja alleviivasin aineistosta niitä tekijöitä, mitkä vaikuttivat haastateltavien sopeutumiseen heidän

muuttaessaan uuteen kotikuntaansa. Tekijät saattoivat olla niin sopeutumista edistäviä kuin heikentäviäkin. Alleviivausten jälkeen ja niitä vielä luetuani, alkoi minulle hahmottua aineistosta löytyvät, sopeutumista kuvaavat kategoriat. Niiden löytyminen vaati kuitenkin monta lukukertaa ja syvällistä paneutumista aineistoon. Eri kategoriat merkitsin aineistossa eri väreillä.

Lopulta aineistosta erottui kuusi eri kategoriaa. Suomen kielen oppiminen ja vuorovaikutus valtaväestön kanssa olivat hyvin selkeät haastatteluissa erottuvat kategoriat. Lisäksi vapaus ja turvallisuus, arjen sujuminen, koulutus ja työllistyminen ja sitoutuminen uuteen kotimaahan olivat asioita, jotka haastatteluissa tulivat esille.

7.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Haastattelututkimukseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä. Etiikka moraalisisina valintoina ja päätöksinä kattaa koko tutkimusprosessin aina aiheen valinnasta tutkimuksen tulosten vaikutuksiin asti. Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa mainitaan tärkeimpinä eettisinä periaatteina yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. Haastattelijan on kerrottava haastateltavilleen totuudenmukaisesti haastattelun tarkoituksesta, käsiteltävä ja säilytettävä saamiaan tietoja luottamuksellisina ja varjeltava haastateltavien anonymiteettia tutkimusraporttia kirjoittaessaan. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 20; Kuula 2011, 11; Ruusuvoori & Tiittula 2005, 41.)

Tutkimuksen kohteena olevien ihmisten tulee voida hyväksyä tutkimus tai kieltäytyä osallistumasta siihen sen tiedon varassa, joka koskee tutkimuksen luonnetta ja tarkoitusta. Haastattelijan on myös osoitettava kiinnostusta haastateltavaan ja tämän sanomisiin. Haastattelujen raportoinnissa on otettava huomioon myös ne seuraukset, joita julkaistulla raportilla on niin haastateltaville kuin myös heitä koskeville ryhmille tai instituutioille. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 20; Ruusuvoori & Tiittula 2005, 41.)

Koska kaikki haastateltavat eivät välttämättä ole selvillä siitä, mitä tutkimushaastattelu tarkoittaa ja millaisena toimintana sitä tulisi pitää, on haastateltavien riittävä informointi tärkeää. Lähtöoletuksena on, että haastattelu voi onnistua vain jos haastattelija ja haastateltava ymmärtävät toisiaan. (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 17; Rastas 2005, 79.)

Jos haastattelija ja haastateltava ovat eläneet eri kulttuurien piirissä, heidän kokemuksensa ovat erilaisia ja voidaan olettaa, että he tulkitsevat ympäröivää todellisuutta eri tavoin. Tämä heikentää haastateltavan ja haastattelijan mahdollisuuksia ymmärtää toisiaan. Haastateltavan erilainen kulttuuritausta voi tulla tutkijalle myös yllätyksenä. Kun Suomen väestörakenne on maahanmuuton myötä muuttunut, on myös erilaisiin haastattelututkimuksiin osallistuvien joukossa suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin ulkopuolella kasvaneita ja eläneitä henkilöitä. (Rastas 2005, 80.)

Kuulan (2011, 112) mukaan aineiston anonymisoinnilla tarkoitetaan sekä suorien että epäsuorien tunnisteen poistamista aineistosta tai niiden muuttamista. Kun henkilötietoja sisältävää tutkimusaineistoa kerätään, pitää tutkittavia aina informoida siitä, miten aineisto anonymisoidaan vai onko sitä tarkoitus anonymisoida lainkaan. Lain mukaan anonymisointi on tehty silloin, kun yksittäisiä tutkittavia ei voi aineistosta tunnistaa helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta. Hyvin pitkälle viety anonymisointi ei saa kuitenkaan olla itsetarkoitus, sillä aineistoon tehdyt poistot usein vähentävät aineiston tutkimusarvoa. Lain soveltamisen näkökulmasta olennaista on, että aineistosta ei ulkopuolinen pysty yksiselitteisesti päättämään, ketä yksittäisiä ihmisiä tutkittavat ovat.

Koska tutkimuksen kohderyhmä kuuluu melko pieneen vähemmistöön kotikaupungissaan, aiheutti juuri haastateltavien anonymiteetin suojeleminen suurta mietintää. Sen vuoksi heidän kotikuntaansa ei ole tässä tutkimuksessa mainittu.

Tutkimuksen luotettavuuteen olen pyrkinyt muun muassa tekemällä litte-roinnin sanatarkasti ja kuvaamalla tutkimuksen vaiheet yksityiskohtaisesti. Tutkimustuloksia selventääkseni olen esittänyt jokaisesta kategoriasta suoria aineistolainauksia.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen tuloksia. Aineistosta löytyneet kategoriat eli sopeutumiseen liittyvät asiat on jaettu kuuteen lukuun, jotka ilmenivät alla olevasta taulukosta (taulukko 2).

Taulukko 2. Tutkimuksessa esille tulleet kategoriat

KATEGORIAT	LUKUMÄÄRÄ
Suomen kielen oppiminen	32
Vuorovaikutus suomalaisten kanssa	45
Vapaus ja turvallisuus	24
Arjen sujuminen	34
Koulutus ja työllistyminen	28
Sitoutuminen uuteen kotimaahan	24
YHTEENSÄ	187

8.1 ”Kielihän on kaiken avain” – Suomen kielen oppiminen

Suomen kielen oppimisen tärkeys korostui haastatteluissa. Kielen oppimisen koettiin olevan avain niin arjessa selviytymiseen kuin ammatilliseen koulutukseen pääsemiseen ja työllistymiseen.

Ihmisille annettaisiin mahdollisimman pitkään käydä sitä, opiskella sitä suomen kieltä, säännöllisesti. Sen jälkeen pitäisi tavallaan niitä ryhmiä jakaa, koska kaikki ihmiset eivät ole ta-

savertaisia, että joku on iäkkäämpi, joku on nuorempi. Jollakin se voi olla, että pohjalla on hyvä koulutus ja jollakin voi olla, että ei ole yhtään koulutusta, että niitä ei voi laittaa samaan luokkaan, että niitä pitäisi tavallaan jakaa.

Silloin minä neuvon, jos joku haluaa ottaa minun ajatus, että pitää katsoo ihmiselle, mitä hän osaa. Jos hän ei opiskele mitään, teette ryhmä yhdessä ja sitten voi tekee porukka tällaisia henkilö, joka ei tietää, miten kirjoitetaan ja hitaasti opiskelee suomen kieli. Ja ihmiset tulee tyytyväinen, koska hän haluaa opiskella rauhallisesti. Mutta jos sinä olet nopia ryhmä ja opettajat ei tietävät, mitä sinä osaat ja sinä tiedät, että sinä et osaa, sitten sinä tulet masentua, sinä et opiskele mitään.

Vaikeinta oli se, kun kielihän on kaiken avain, niin eli jos esimerkiksi minulla olisi jotain kysyttävää tai kerrottavaa, niin henkilölle ei oo samaa kieltä. Silloin kieli oli ihan muuri.

Tutkimuksen mukaan kielen opiskelussa olisi hyvä ottaa huomioon se, minälaiset edellytykset henkilöllä on oppia kieltä ja sen mukaan muodostaa eritasoisia ryhmiä maahanmuuttajille.

Ei ole sopiva, että heti he aloittavat meille kielioppi. Kielioppi on, suomen kieli on tosi vaikee, että jos sinä et tietää mitään sanoja ja he heti aloittavat sinulle kielioppi, sitten ihmiset ei tykkää suomen kielen opiskeleminen.

Minun mielestäni työkokeilu on kiva asia, työkokeilu. Ihmiset voi pääsee esimerkiksi vanhainkodissa, että ei oo paljon tekemistä, koska nämä työntekijät tietävät, että sinulla ei ole ammatti, mutta jos sinä pääset siellä, sinä harjoittelet puhumaa ja sinä tietää paljon asioita.

Haastatteluissa tuli esille myös toiveita siitä, miten kieltä tulisi opettaa. Huonona nähtiin kielioppiin panostaminen heti alussa. Sen sijaan esimerkiksi suomen kielen opiskeleminen työkokeilussa ja muuten käytännön kautta nähtiin hyvänä asiana.

8.2 ”Elämä ei ole ihan normaali, että ihmiset ei puhu sinun kanssa” – Vuorovaikutus suomalaisten kanssa

Vuorovaikutus ja kanssakäyminen valtaväestön kanssa tuli haastatteluissa paljon esiin. Haastatteluista kävi ilmi, että suomalaisiin on vaikea tutustua ja saada heistä ystäviä.

Ensinnäkin ne ovat todella hiljaisia, ujoja ihmisiä, todella hiljaisia ja ujo ihmisiä he ovat kyllä suurimmat osat, mutta muuten kyllä ihan mukavia. Joiltakin ihmisiltä voi joskus kysyä jotain, mutta he saattavat helposti vastata, että ei tiedä.

Elämä ei ole ihan normaali, että ihmiset ei puhu sinun kanssa, ei ole uskalla, ei ole ketään. Jos sinä haluat harjoitella suomen kieli puhuminen, ei o ketään. Vain sinä menet kouluun, sinä puhut opettajan kanssa ja opettajallahan ei ole aikaa, koska joka ryhmässä on 20 henkilöä.

Aika he ovat hiljaisia muuten - - Jos suomalainen olisi vähän niin kun aika avoimempia, niin silloin kieli ei olisi niin vaikeaakin.

Haastateltavien mukaan heidän kotikunnassaan asuvat ihmiset ovat kovin hiljaisia ja ujoja ja he eivät ota maahanmuuttajiin kontaktia. Tätä asiaa haastateltavat harmittelivat, koska esimerkiksi kielen kehityksen kannalta olisi tärkeää saada keskustella suomalaisten kanssa.

Minä huomasin, että esimerkiksi minun siskoni, he ovat yläkoulu ja alakoulu, heillä on suomalaiset ystäviä ja he puhuvat suomen kieli niin hyvin kuin suomalaiset, koska he auttavat heille, koska koko ajan he puhuu heidän kanssa suomen kieli ja silloin he sopeutuu, että he puhuu suomen kieli paremmin kuin minä, mutta minä olen koko ajan maahanmuuttajien kanssa, minun kieli ei kehity. Vaikeeta minä saada ystäviä.

Analyysistä selvisi, että maahanmuuttajat ovat paljon keskenään ja suomalaisten ystävien määrä on hyvin vähäinen haastateltavien ikäryhmässä. Yksi haastateltavista vertasikin itseään nuorempiin sisaruskiinsä ja totesi, että ala- ja yläkouluiässä ystävien saaminen suomalaisista on helpompaa ja näin myös suomen kieli kehittyi nopeammin.

Jos minä laske, kuinka monta suomalaista minä tiedän, on vain vähän, vain sosiaalityöntekijöitä, Setlementtityöntekijöitä ja muut, vain työntekijöitä, jotka liitty minun asia.

Mutta kun te pääsette täällä Setlementissä, helpompi saada suomalaisten kanssa, esimerkiksi vanhusten kanssa. Saa puhuu heidän kanssa suomen kieli ja he on suomalaisia. Silloin sinä saada uusia sanoja, jolloin mä tuun tänne.

Jos minä haluaisin tietää paljon asioita Suomessa, en voi saada tällaisia info nuoret, mutta voin saada tällaisia asioita ikäihmiset henkilö, koska kun mä olen siellä vanhainkodissa, mä saada paljon tietoa, paljon asioita, mitä minä en tiedä ennen.

Haastateltavien kontaktit suomalaisiin olivat lähinnä suhteita sellaisten ihmisten kanssa, jotka hoitivat heidän asioitaan tai muuten ammatillisesti olivat tekemisissä maahanmuuttajien kanssa. Haastatteluista tuli esille muun muassa sosiaalityöntekijät sekä Setlementin työntekijät. Setlementistä oli löytynyt myös muuta juttuseuraa iäkkäämmistä ihmisistä.

Minä harrastan koripallo pelaamisesta. - - Ja meillä on lähellä, meidän kodin lähellä on kenttä, koripallokenttä. - - Ja jokus

tulee suomalaiset. Meidän naapurit tulee meidän kanssa, sitten me teemme joukkueet kuusi ja kuusi tai kolme ja kolme ja sitten pelaa yhdessä, aina kesällä. Koska meillä on hyvät naapurit.

Vaikka suurin osa mun naapuritkin ovat aika iäkkäitä ihmisiä, ne ovat hyviä, ystävällisiä. Saan myöskin apua, jos pyydän esimerkiksi pesutuvan käytöstä. - - Hyviä naapureita.

Naapurisuhteet osoittautuivat tärkeiksi haastatteluissa. Naapureilta sai apua arkisissa ongelmatilanteissa ja myös seuraa vapaa-ajan viettämiseen. Naapureiden avunantoon ja ystävällisyyteen oltiin kovin tyytyväisiä.

Joskus mä voin tulla tänne ja esitellä meidän kulttuurissa ja jotain asioita. - - Ei ole kiva, että sinä vain opiskelet, opettelet vain Suomen kulttuuri. Pitää tämän henkilön tietää, minkälainen sinun kulttuuri on, pitää pukeutua sinun oma vaatteet, kulttuuri, vaatteet. - - Jos sinä seisot siellä ja järjestät joku pieni juhla, kahvia ja teetä pullan kanssa, kahvia ja teetä, jotain. Sitten sinä selität, sinä pukeutua vaatteita, he oottavat, sinulla on kuva, jotain.

Aineistosta ilmeni myös maahanmuuttajien halu kertoa ja tutustuttaa valtaväestö heidän kulttuuriinsa ja tapoihinsa. Ajatus siitä, että vain he opettelevat suomen kieltä ja kulttuuria ja yrittävät sopeutua maan oloihin, sai kritiikkiä. Ideana oli jonkinlaisen juhlan tai tapahtuman järjestäminen, missä maahanmuuttajat tekisivät omaa kulttuuriaan tutuksi suomalaisille.

8.3 ”Suomi on turva” – Vapaus ja turvallisuus

Haastateltavat kokivat Suomen turvallisenä maana asua. Suomea verrattiin paljon Somaliaan, missä tilanne on aivan toisenlainen.

Suomi on turva. Sinulla on oikeus, että sinä kävelet mitä vaan, mihin aikaan haluat ja ihan vapaasti, mutta Somaliassa ei voi.

Suomessa on ihan vapaasti, ei oo ketään puhuu sinulle, mutta jos menet Somaliassa, et voi mennä ulos yksin tai farkut tai tällaisia asioita, tai ilman huivii tai. Mutta jos minä kävelen täällä ihan vapaasti, teen, mitä minä haluan ja menen mitä vaan, istun suomalaisen kanssa ruokasaliin, menen pankkiin normaali, menen yliopisto tai missä vain. Täällä ei ole mitään ongelmaa. Silloin tällaisia asioita vaikuttaa nukkumaan, ei vain minulla, mutta kaikki muslimilaiset.

Haastatteluissa tuli ilmi se, kuinka Suomessa voi vapaasti liikkua mihin vuorokauden aikaan tahansa. Sen sijaan Somaliassa ei voi kulkea yksin pimeän tulon jälkeen.

Rauhallinen kyllä kaupunki. En rasismia, piirteitä. En ole nähnyt rasistisia ihmisiä. - - Ja tarkoitan vaan, kaupunki ja sen asukkaat ovat hyviä.

Todella hyvin on kyllä kohdeltu, että missään vaiheessa ei ole mitään ongelmaa kenenkään kanssa.

Ihmiset vain tietävät, minkä he kuulee uutisesta tai internetistä ja sitten kun jotain asiaa tapahtuu esimerkiksi Irakissa tai Syyriassa tai Somaliassa, ei oo ketään sanoo tämä ryhmä, mutta sanotaan muslimilaiset räjähtävät tämä paikka. Silloin kaikki muslimi luullaan, että he ovat terroristeja. Silloin tämä asia vaikuttaa myös minuun.

Kun minulla on esimerkiksi huivi ja jos yksi henkilö on humalassa, voi sanoo mitä vaan. Esimerkiksi, jos sinä olet bus-sipysäkki tai esimerkiksi jos sinä kävelet ihan baarissa lähellä. Joskus henkilö sanoo sinulle, mutta sinä tiedät, että hän on humalassa, mutta tämä asia vaikuttaa minuun.

Aineiston mukaan haastateltavia on kohdeltu kaupungissa pääasiassa hyvin. He eivät ole kokeneet suurempia ongelmia valtaväestön kanssa. Yhdessä haastattelussa tuli ilmi käsitys siitä, kuinka suomalaiset helposti yleistävät asioita ja leimaavat koko muslimiryhmän, jos joku muslimi tekee jotain rikkoutta. Kuitenkin haastatteluissa tuli vain yksi kommentti suomalaisten huonosta käytöksestä somaleja kohtaan ja se koski humalassa olevia ihmisiä, jotka saattavat huudella maahanmuuttajien perään törkeyksiä.

Meillä ei ole laatu, meillä ei ole. Että joku, meillä ei ole ihan qualification doctors, että joku haluaa mennä lääkäri, voi mennä, koska meidän yliopisto ei oo ihan tarkka. Sä voit joskus ostaa todistus, jos sinä haluat. Sanotaan ”minä olen lääkäri”.

Meillä ei ole työturvallisuusasioita, että jos sinä menet ihan rakennusala, sinulla ei ole turva-asioita. Jos sinä putoisit, jos sinä kuolet, ei ole ketään sanoo, miksi hän kuolee tai tällaisia asioita. Että ihmiset ei oo arvokas, sanotaan.

Turvalliseksi koettiin myös se, että esimerkiksi kuka tahansa ei voi toimia Suomessa lääkärinä. Somaliassa kun voi toisinaan vain ostamalla todistuksen työskennellä lääkärinä. Myös työturvallisuusasiat tuli haastatteluissa esiin ja sitä myöten myös yksittäisen ihmisen arvokkuus mietitytti.

8.4 ”Suomessa ihmiset aina katsovat internetissä” – Arjen sujuminen

Vaikeutta Suomeen tulon jälkeen oli naisille tuottanut monet arkiset asiat, jotka meille suomalaisille ovat itsestään selvyyksiä. Arjen sujumisen kannalta näillä asioilla on kuitenkin oleellinen merkitys.

Oli monet asiat, mitkä olivat tosi vaikeat. Täällä oli käytössä, tosi paljon käytettiin sähköisiä toimipiteitä, elektronisia. Meidän maassa niitä ei ollut käytössä - - Esimerkiks pesukone, liesi, se oli vaikea. Eno oli ennen meitä täällä ja hän sitten koulutti tai opetti meitä.

Erilaisten kodinkoneiden käyttö oli uusi, opeteltava asia haastateltaville heidän tullessaan Suomeen. Apua kodinkoneiden käyttöön he saivat sukulaisilta, jotka olivat asuneet Suomessa jo pidempään.

Elämä tulee vaikeaksi minulle, kun pitää aina mennä isän kanssa kaupunkiin, pitää mennä torille. Jos sinä haluat shoppailla, pitää mennä isän kanssa, koska sinä et tiedä mitään ja meillä ei ole tämä systeemi, pitää laittaa kortti, pitää ostaa jotain itse, pitää punnita kasviksia tai asioita. Meillä ei ole tämä systeemi, ei. Minä en tiedä, silloin sinä tarvitset aina olla isän kanssa.

Eli täällä on tosi vaikea esimerkiksi saada kun meillä on tietynlaisia ruokaa, mitä me ostetaan. Itämaisia kauppoja täällä ei ole. Vaatteet, meillä on omanlaisia vaatteita ja niistä kaikki me joudutaan käymään Helsingissä tekemään ne ostokset. - - Kuukaudessa kaksi kertaa käyn siellä.

Kaupassa asiointi koettiin aluksi vaikeana, sillä esimerkiksi vihannesten punnitseminen omatoimisesti ei ollut haastateltaville tuttua ennen Suomeen muuttoa. Myös kauppojen valikoimat niin ruoan kuin vaatteidenkin suhteen olivat puutteelliset haastateltavien näkökulmasta. Varsinkin vaateostokset hoidetaan matkustamalla Helsinkiin.

Suomessa ihmiset aina katsovat internetissä, mitä he haluavat; jos sinä haet töitä, jos sinä haet kouluun, jos sinä haluaisit maksaa rahaa, kaikki on internetissä ja muita Afrikan maissa, esimerkiksi, jos me puhutaan Afrikasta, koska minä olen afrikkalainen, en tiedä arabimaista tai muista, internet on tosi kallis. Ihmiset eivät käytä paljon internetissä. Jos sinulla on lasku, pitää ottaa rahaa käteen, mene siellä ja maksaa pois, pois. Silloin ei tarvitse laskuun mitään internettiä. Tämä systeemi oli uusi asia ja jos sinä hait esimerkiksi Somaliassa jotain yliopisto tai lukio tai jotain, sinä et tarvitse internettiä. Sinä menet itse puhumaan rehtori tai pomo tai johtaja.

Kaikki oli face to face, mutta täällä Suomessa sinä et näe ketään, vain sinä surffailet internetissä koko ajan. Tällaisia asioita oli vaikea meille. Silloin meidän opettajat, kuka olivat kansalaisopisto, auttoivat meitä paljon.

Internetin suosio ja se, kuinka paljon sitä Suomessa käytetään, oli yllätys tutkittaville. Omassa maassaan he olivat tottuneet hoitamaan asiat, kuten laskun maksamisen ja kouluun tai töihin hakemisen, aina kasvotusten.

Se oli kiva, koska he haluavat, että minä opin myös. Silloin oli hyvä idea, että he laittavat minulle yksin aina välillä, että minä voin mennä ihan vapaasti pankkiin, Kelasta, kerro, mikä asia minulla on, että joka päivä ei ole tulkki, ei oo ketään, ei oo koko ajan sosiaalitoimisto. Jos minä haluaisin kirjoittaa joku paperi, minä menen nopeasti sosiaalitoimisto, joo. Se oli kiva, että he ei jää minulle välillä, että minulla on oikeus, että minä teen jotain. Koska jos henkilö saada koko ajan apua, hän ei opiskele mitään. Sitten viisi vuotta sitten, sinä huomasit, että vielä sinä olet ihan pihalla.

Oli hienoa huomata, että haastateltavat halusivat itsenäisesti hoitaa asioitaan ja selviytyä arjessa. Sosiaalitoimistoa kiiteltiin avusta mutta myös siitä, että he eivät liikaa tuputtaneet apua, vaan luottivat myös haastateltavaan ja antoivat hänen itsenäisesti käydä esimerkiksi pankissa tai Kelassa. Tämä nähtiin hyvänä asiana ennen kaikkea nopeamman maahan sopeutumisen edistämisessä.

8.5 ”Minun unelma-ammatti on lähihoitajaksi” – Koulutus ja työllistyminen

Kaikilla haastateltavilla oli kova halu päästä elämässään eteenpäin. Suomen kielen opiskelun kautta toivottiin pääsyä ammatilliseen koulutukseen ja työelämään.

Jos vastaisin nyt, että miten voisi joku auttaa, haluaisin mielelläni iltaisin käydä jonkinlainen koulua, missä voisi saada esimerkiksi ammatillista koulutusta.

Ja ammatilliset koulutukset, mistä ihminen voi saada jonkinlaisen ammatin, ei pitäisi kestää kolme vuotta. Sen voisi lyhentää. - - Aikuisille esimerkiksi se voi olla, että se on yhden vuoden koulutus ja sen jälkeen saa jonkinlainen ammatti.

Minä ajattelen, että täällä Suomessa on tärkeä, jos sinulla on suomalainen todistus. - - Jos sinulla ei ole suomalainen todistus, ei ketään luvata sinulle, ei työntekijöitä luvata sinulle, mitä sinä voit. He eivät ajattele, onko sinulla kokemus tai minäkäläinen sinä olet tai tällaisia asioita. Jos sinulla on todistus, suomalainen todistus, heti sinulla on oikeus, että sinä saada töitä.

Ammatillisen koulutuksen saamista Suomessa pidettiin tärkeänä ja suomalaisen todistuksen ammatillisesta koulutuksesta ajateltiin olevan portti työpaikan saamiseen. Suomalaisten koulutusten pituutta pidettiin pitkänä. Toivomuksena oli, että jopa vuodessa voisi hankkia itselleen jonkinlaisen ammatin.

Minun unelma-ammatti on lähihoitajaksi. - - Minä haluaisin olla vanhusten kanssa. - - Minä haluaisin opiskella lähihoitajaksi, sitten sairaanhoitajaksi mä haluaisin jatkuvasti. Toivotavasti, jos minä pääsen.

Ensinnäkin opiskella sitä suomen kieltä. Sen jälkeen mennä peruskouluun. Sen jälkeen opiskella ammatillista koulua, lähihoitaja ja sit sen jälkeen haluan valmistua sairaanhoitajaksi.

Kaikilla haastateltavilla naisilla oli hyvin selkeä ammatillinen haave. Kaikki heistä haluaisivat työskennellä tulevaisuudessa lähihoitajana ja ehkä sen jälkeen vielä opiskella sairaanhoitajaksi.

Minä huomasin, että suomalaiset ei luvata meille töitä. He ajattelevat, joskus kieli ei riitä, joskus hän ei osaa mitään, asiakas ei pärjää hänen kanssa.

Suomessa on paljon maahanmuuttajia, ketkä opiskelee ammatti ja heillä ei ole mitään töitä. Silloin he kertovat toinen henkilö, joka haluaa mennä ammatti ja sitten he sanotaan, me olemme neljä vuotta kotona. Silloin tämä henkilö myös, hän ei halua opiskella, ei halua jatkaa opiskeleminen ja hän istuu ja hän vain ottaa Kelasta. Joo, ja sitten minä haluaisin kertoa kovaan ääneen, että pitää järjestää maahanmuuttajalle oma töitä.

Tutkimuksen mukaan haastateltavilla on myös huoli muiden maahanmuuttajien huonosta työllistymistilanteesta. Ylipäätään Suomen huono työllisyystilanne ja sen lisäksi maahanmuuttajien keuhko työllistyminen nähtiin osasyynä siihen, että toiset kokevat opiskelun turhana ja jäävät kotiin opiskelun sijaan.

8.6 ”Minä lupaan, että minä teen hyviä asioita tulevaisuus” – Sitoutuminen uuteen kotimaahan

Tutkimuksesta ilmeni, että naiset haluavat sitoutua Suomeen ja uuteen kotikuntaansa. Missään haastattelussa ei ollut viitteitä siitä, että haastateltava haikailisi pysyvistä paluusta Somaliaan.

Se oli kiva, että minä pääsin Suomeen. Että minä jatkoin minun unelmaani, koska täällä oli paljon mahdollisuus, että minä saada. Koska kun mä olin Somaliassa, minulla ei ollut tällaisia mahdollisuus, että minä opiskelee, sitten opiskelee, sitten saan töitä ja jotain asioita, mutta minä haluaisin, toivon, että... ja sitten minä annan takaisin, että koska Suomi tulee myös nykyään minun kotimaassani.

Minä haluaisin antaa jotain takaisin Suomen maa myöskin, että minä olen kiitollinen, mitä he antavat minulle. - - Olen kiitollinen kaikesta, opettajat, työntekijät ja minä lupaan, että minä teen hyviä asioita tulevaisuus.

Jos sinä olet ahkera, sinä pääset itse, mitä sinä haluat. Silloin minä olen tyytyväinen täällä ja tulevaisuus minä haluan saada täällä.

Minä haluaisin olla x-lainen. (viittaus nykyiseen kotikuntaan)

Tutkimusaineistosta tuli esille kiitollisuus siitä, että haastateltavat olivat päässeet Suomeen ja täällä heillä oli ihan uudenlaiset mahdollisuudet rakentaa omaa tulevaisuuttaan varsinkin opiskelun ja sitä kautta myös työn saralla. Oma ahkeruus nähtiin avaimena parempaan elämään.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tekemissäni haastatteluissa korostui suomen kielen oppimisen merkitys kotoutumisessa. Kielen osaaminen liitettiin moneen asiaan. Sillä koettiin olevan suuri merkitys niin arkielämän asioiden hoitamisessa, ystävyyssuhteiden luomisessa kuin myös tulevaisuudessa työpaikan saamisessa.

Berryn nelikenttäteoriaan (Räty 2002, 125) viitaten, haastateltavat olivat hyvin integroitumassa uuteen maahan ja kulttuuriin. Heillä oli halu oppia kieltä ja työllistyä Suomessa ja myös saada ystäviä valtaväestöstä. Kuitenkin, kuten Rätynkin (2002, 126) kirjoittaa, heillä voi olla vaara separaatioon, jos ympäröivä yhteiskunta torjuu heidät ja he ovat tekemisissä vain oman etnisen ryhmän jäsenten kanssa.

Kuten Mikkonen (2005, 67) sanoo, myös haastatteluissa tuli ilmi se, että kielikursseja pitäisi olla enemmän erilaisille oppijoille. Toiset oppivat asiat nopeammin ja näin ollen heille pitäisi olla ripeämpään eteneviä kursseja. Sitten on taas niitä, jotka tarvitsevat enemmän aikaa sisäistääkseen asiat ja he eivät pysty yhtä nopeaan opiskelutahtiin. Tämän asian huomasi myös haastateltavien kielitaidosta. He kaikki olivat olleet hyvin saman ajan Suomessa. Yksi haastatteluista sujui mainiosti suomen kielellä, kun taas kahdella haastateltavalla passiivinen kielitaito oli kyllä jo hyvä, mutta puheen tuottaminen vieraalla kielellä oli vielä vaikeaa.

Etenkin siitä tuli haastatteluissa paljon palautetta, miten suomen kieltä maassamme opetetaan. Olen aikaisemminkin kuullut paljon kommentteja siitä, että Suomessa kiinnitetään liikaa huomiota kieliopin oikeellisuuteen. Siitä johtuen ihmisten rohkeus vieraiden kielten puhumiseen on heikkoa. Työelämää pidettiin hyvänä paikkana myös kielen opiskeluun ja haastatteluissa ilmenikin toive työkokeiluun pääsystä nykyistä nopeammin.

Kuten Mubarak, Nilsson ja Saxèn (2015, 162, 206, 291–292) toteavat, ovat naapurit somaleille tärkeitä ja heidät lasketaan laajemmalla katsantotavalla jopa perheeseen kuuluviksi. Myös tekemistäni haastatteluista ilmeni kiitollisuus siitä, että suhteet naapureiden kanssa olivat hyvät ja heiltä sai apua ja vapaa-ajan seuraa. Kuitenkaan pelkät naapuruussuhteet ja kontaktit ammatti-ihmisten kanssa eivät riitä lisäämään molemminpuolista ymmärrystä toistemme kulttuureista ja lisäämään maahanmuuttajien suomen kielen taitoa.

Mikkosen (2005, 61) mukaan erilaiset monikulttuuriset kohtaamispaikat ovat tärkeitä maahanmuuttajille, koska he ovat tottuneet kotimaassaan yhteisölliseen kanssakäymiseen. Haastateltaville naisille Settlementistä oli tul-

lut tärkeä kohtaamispaikka. Sieltä he saivat apua erilaisten asioiden hoitamiseen ja kohtasivat suomalaisia, joiden kanssa he pystyivät muun muassa harjoittelemaan suomen kieltä. Tosin oman ikäistä seuraa Setlementistäkään ei löytynyt. Suomalaiset kontaktit olivat joko työntekijöitä tai ikäkäämpiä ihmisiä.

Erilaiset, meille hyvin arkiset asiat, olivat naisille yksi opettelua vaativa asia Suomeen tullessa. Sen lisäksi, että kanssakäyminen suomalaisten kanssa oli vaikeaa, ihmetystä aiheutti vielä se, että myös monet asiat hoidettiin internetin välityksellä henkilökohtaisen asioinnin sijaan. Samalla tavalla kuin ikäihmisille, myös maahanmuuttajille voi olla ikävä tilanne huomata, että henkilökohtainen asiointi esimerkiksi pankissa on vaihtunut omatoimiseen asioiden hoitamiseen internetin välityksellä. Kun kontaktit muiden ihmisten kanssa on muutenkin vähäisiä, kaipaa ihminen henkilökohtaista kanssakäymistä juuri arjen eri tilanteissa.

Vaikka haastateltavat olivat olleet Suomessa melko vähän aikaa ja heillä itsellään ei ollut vielä työkokemusta Suomesta, oli heillä kuitenkin ennakkokäsitykset siitä, minkälaista työnhaku saattaa heidän kohdallaan olla. He olivat kuulleet, kuinka vaikeaa maahanmuuttajien työllistyminen Suomessa on. Naisilla oli kova halu opiskella ja saada suomalainen todistus, mitä pidettiin kielen osaamisen lisäksi tärkeänä työllistymisen kannalta.

Tutkija Tuuli Kurjen mukaan maahanmuuttajia ja erityisesti somalityttöjä ohjataan etenkin lähihoitajiksi koulutustaustasta ja heidän omasta kiinnostuksestaan riippumatta (Mubarak ym. 2015, 230). Mahtaako olla sattumaa vai olisiko haastateltavienikin kohdalla käynyt niin, sillä heillä kaikilla oli suunnitelmissa opiskella lähihoitajaksi. Toisaalta lähihoitajakoulutus on varmasti hyvä valinta, sillä heille uskoisi töitä löytyvän tulevina vuosina.

Kun miettii Mubarakin, Nilssonin ja Saxènin (2015, 200–201) viittauksia vuonna 2008 tehtyihin tutkimustuloksiin, joiden mukaan hiukan alle puolet somaleista oli kokenut syrjintää vuoden sisällä ja että syrjintää olivat kokeneet erityisesti naiset, on mielenkiintoista huomata, että haastattelemani naiset eivät suuremmin maininneet kokeneensa sellaista Suomessa ollessaan. Vain yksi kommentti tuli humalaisten käytöksestä maahanmuuttajia kohtaan. Tähän voi hyvinkin olla syynä asia, mihin myös Mubarak, Nilsson ja Saxèn (2015, 11) viittaavat eli somalit haluavat kertoa ulospäin enemmän positiivisia kuin negatiivisia asioita. Somalit suhtautuvat haastattelujen antamiseen varauksella, koska he pelkäävät, että heidän kertomiaan asioita käsitellään negatiivisesta näkökulmasta.

Mubarak, Nilsson ja Saxèn (2015, 196) viittaavat tutkimukseen, joiden mukaan suomalaiset suhtautuvat sitä positiivisemmin pakolaisiin, mitä enemmän he tuntevat heitä. Kuitenkin me suomalaiset olemme kovin huonoja ottamaan kontaktia vieraisiin ihmisiin. Herää siis kysymys, mitä tälle asialle voisi tehdä? Miten voisimme lisätä maahanmuuttajien ja valtaväestön kanssakäymistä?

Yhdessä haastatteluista ilmeni hieno ajatus siitä, että myös suomalaisten olisi hyvä oppia tuntemaan eri kulttuureja ja näin tulla tutuiksi maahanmuuttajien kanssa. Kyseinen haastateltava oli kovasti valmis järjestämään tapahtumaa, missä Somalian kulttuuri ja ihmiset tulisivat tutuiksi myös meille suomalaisille. Näin suotaisiin paremmat edellytykset integraatiolle ja vuorovaikutuksen lisääntymiselle maahanmuuttajien ja valtaväestön välillä. Idea on hieno, mutta pohdin kovasti sitä, miten ihmiset saadaan lähtemään tällaiseen tapahtumaan. Hyvin mahdollista olisi, että tapahtumassa olisivat vain sellaiset ihmiset, jotka jo muutenkin ovat suvaitsevaisia ja alun perinkin tekemisissä maahanmuuttajien kanssa. Uusien, maahanmuuttajia vierastavien ihmisten paikalle saaminen voisi olla melko vaikeaa.

Tällä hetkellä maahanmuuttajille järjestetään omia kerhoja esimerkiksi käsitöiden parissa. Se tuo heille mukavaa vapaa-ajan toimintaa, mutta ei edistä kanssakäymistä suomalaisten kanssa. Niinpä kerhojen olisi hyvä olla myös valtaväestölle suunnattuja. Näin kanssakäyminen voisi lisääntyä luonnollisella tavalla.

Oli hienoa huomata, kuinka kaikilla haastattelemillani naisilla oli suuri into päästä kotoutumisessaan eteenpäin. Vaikka kaikki heistä opiskelivat päivisin, olisi joillakin ollut halu opiskella myös ammatillisia opintoja vielä iltaisin. Näillä naisilla oli siis selkeä halu päästä aktiivisiksi kansalaisiksi ja osaksi yhteiskuntaamme.

Maahanmuuttajalle Suomi on tuskin helpoimpia maita kotoutumisen kannalta. Kieltämme pidetään vaikeana oppia ja ihmisiä pidetään hyvin hiljaisina ja sulkeutuneina. On vaikeaa päästä osaksi yhteiskuntaa, jos valtaväestö ei tule asiassa vastaan. Jo nämä tekijät luovat suuria haasteita sopeutumiselle. Niinpä oli hienoa huomata haastattelemini naisten sinnikkyys ja positiivinen asenne suhtautumisessaan omaan tilanteeseensa.

Tutkimukseni tulokset ovat hyvin samanlaisia kuin Marju Salmelan (2012) ja Anna Laitilan (2006) pro gradu -tutkielmissa esiin tulleet asiat. Maahanmuuttajien sopeutumista edistävänä asiana nähtiin ennen kaikkea suomen kielen oppiminen, mutta kielen oppimisen vaikeus oli samalla myös kotoutumista hidastava tekijä. Anna Laitilan (2006) tutkielmassa sopeutumista haittaavana tekijänä koettiin suppea, pääosin toisista ulkomaalaisista koostuva ystäväpiiri. Tämä tuli myös omassa opinnäytetyössäni ilmi, sillä haastateltavillani oli suomalaisia ystävinä kovin vähän. Myös Laura Kumpuniemi (2012) toteaa tutkielmassaan, että yhteisöllisen vastaanottavuuden kokeminen riippuu muun muassa siitä, kuinka hyvin maahanmuuttaja on oppinut kieltä.

Opinnäytetyöni aiheen liittyminen maahanmuuttajiin oli minulle alusta alkaen melko itsestään selvää, sillä olen opintojen alusta asti ollut kiinnostunut maahanmuuttajien parissa tehtävästä työstä. Kiinnostukseni maahanmuuttajia kohtaan on syntynyt oman työni kautta varhaiskasvatuksen alalta, sillä muutama vuosi sitten ryhmässäni oli paljon maahanmuuttajalapsia ja mielestäni he olivat suuri rikkaus koko ryhmän toimintaa ajatellen.

Työn varsinainen aihe oli kuitenkin pitkään varsin väljä. Vasta hieman ennen haastattelujen ajankohtaa löytyi kohderyhmäni, nuoret somalinaiset. Ryhmän löydyttyä ja haastattelut tehtyäni oma innostukseni koko opinnäytetyöprosessia ja myös somalikulttuuria kohtaan koki huiman harppauksen.

Haastattelujen tekemistä hieman jännitin. Jännitystä ja hieman pelkoakin aiheutti esimerkiksi se, kuinka vieraat ihmiset suostuisivat kertomaan minulle kokemuksistaan ja näkemyksistään. Ajattelin, että he eivät välttämättä uskaltaisi esittää kriittisiä näkemyksiä minun omasta kulttuurista. Myös haastattelukysymysten osuvuus mietitytti minua ja se, saisinko kysymysten avulla tarvitsemaani tietoa tutkimusta ajatellen. Haastattelutilanteet sujuivat kuitenkin kaiken kaikkiaan hyvin. Huomasin kyllä kehittyväni haastattelujen edetessä ja toisessa ja kolmannessa haastattelussa osasin jo esittää paremmin tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä kuin ensimmäisessä haastattelussa.

Koska haastateltavia oli vain kolme, koin hyvänä, että he olivat olleet Suomessa yhtä kauan. Tämä auttoi etenkin minua näkemään sen, kuinka eri asenteella he olivat kotoutumisprosessissaan. Kuten työn nimikin kertoo, ihmiset eivät ole samanlaisia eivätkä he opi ja sisäistä asioita samalla tavoin. Näin oli haastattelemani somalinaistenkin kohdalla.

Opinnäytetyöprosessini oli hyvin pitkä ja näin jälkikäteen ajateltuna olisin voinut aloittaa sen myöhemminkin. Koska minulla oli muita opintoja vielä paljon tekemättä, en aluksi pystynyt syventymään opinnäytetyöhön kunnonla. Toisaalta kuitenkin opinnäytetyöryhmässä käynnit koin hyvin hyödyllisiksi, vaikka oma työni ei sillä hetkellä edennytäkään.

Yhteenvetona toteaisin, että tämän opinnäytetyön perusteella suurimmat asiat, joihin maahanmuuttajien kotoutumisessa kannattaa panostaa, ovat kielen opiskelu ja työelämään pääseminen. Kielen opiskelun liittäminen työelämään olisi hyvä tavoite. Suomeen on ennustettu tulevaisuudessa työvoimapulaa. Senkin vuoksi olisi hyvä kouluttaa maahanmuuttajat mahdollisimman pian suomalaiseen työelämään.

Näkisin, että työelämän kautta myös kanssakäyminen suomalaisten kanssa voisi lisääntyä ja näin myös maahanmuuttajien integraatiolle olisi paremmat edellytykset. Myös Rätty (2002, 127) toteaa, että työelämä ja muu vuorovaikutus valtakulttuurin jäsenten kanssa edistävät valtakulttuurin elämäntavan tuntemusta ja usein myös hyväksyntää puolin ja toisin.

Jos tutkimusaineiston käsittelyssä menisi vielä syvemmälle, voisi miettiä, mihin kategoriaan haastateltavat naiset asettuvat itse suhteessa kotoutumiseensa. Kun miettii esimerkiksi vuorovaikutusta suomalaisten kanssa, tulee aineistosta esiin kategoria ulkopuolinen. Kuitenkin monessa asiassa naiset ovat ennen kaikkea selviytyjiä. Käsite Suomen somali kuvaa heitä myös hyvin, sillä en nähnyt heidän vielä kategorisoivan itseään suomalaisiksi, mutta en myöskään pelkiksi somaleiksi. Etenkin koulutuksen ja työllistymisen osalta sana toiveikas kuvaa heidän asennoitumistaan hyvin.

Kaikki haastateltavani olivat haastatteluhetkellä asuneet Suomessa melko tarkalleen kaksi vuotta. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia muun muassa sitä, kuinka kotoutuminen on sujunut esimerkiksi viisi vuotta maahan tulon jälkeen, kuinka maahanmuuttajien arki sujuu, ovatko he työllistyneet ja kuinka he ovat ylipäänsä päässeet elämässään eteenpäin. Muita jatkotutkimusaiheita voisivat olla muun muassa eri-ikäisten sopeutumiseen vaikuttavat tekijät. On varmasti eri asia muuttaa uuteen maahan 20-vuotiaana kuin esimerkiksi 60-vuotiaana. Myöskin maahanmuuttajan kansallisuus vaikuttaa varmasti hänen sopeutumiseensa, sillä mitä suurempi ero on oman ja uuden kulttuurin välillä, sitä vaikeampaa voisi kuvitella myös sopeutumisen olevan.

LÄHTEET

Hautaniemi, P. 2004. Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 41. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 2012. Kategoriat, kulttuuri & moraalit: johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. 2004. Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.

Kumpuniemi, L. 2012. ”Kyllä mä oon tervetullut täällä Lieksassa.” Maahanmuuttajanuorten kokemuksia vastaanottavuudesta suomalaisessa maaseutukaupungissa. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Yhteiskuntatieteiden laitos. Yhteiskuntapolitiikka. Pro gradu -tutkielma.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uud. p. Tampere: Vastapaino.

Laitila, A. 2006. Haastattelututkimus korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien sopeutumiskokemuksista Tampereella. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Sosiologia. Pro gradu – tutkielma.

Martikainen, T., Saari, M. & Korkiasaari, J. 2013. Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus Oy, 23–54.

Miettunen, S. 2015. Maahanmuuton tutkija törmäsi vihakuplaan. Hämeen Sanomat 9.5.2015, B15.

Mikkonen, A. 2015. Työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat: kokemuksia kotouttamistoiminnasta. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, 53–71.

Moallin, M. 2005. Islam ja perhe. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, 96–106.

Mubarak, Y., Nilsson, E. & Saxén, N. 2015. Suomen somalit. Helsinki: Into Kustannus.

Rastas, A. 2005. Kulttuuri ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusu-
vuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaik-
utus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 78–102.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus.
Teoksessa Ruusu-
vuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, ti-
lanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 22–56.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin
vaiheet. Teoksessa Ruusu-
vuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.)
Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9–36.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Salmela, M. 2012. Maahanmuuttajien kokemuksia sopeutumisesta suoma-
laiseen yhteiskuntaan. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma.

Saukkonen, P. 2013. Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa
Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat. Kansain-
välinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus Oy,
81–97.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1996. Laadullisen tutki-
muksen työtapoja. 1.–3. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Tiittula, L. & Ruusu-
vuori, J. 2005. Johdanto. Teoksessa Ruusu-
vuori, J. &
Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyvä-
skylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 9–21.

KIRJE HAASTATELTAVILLE

20.4.2015

Hei!

Opiskelen Hämeen ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa. Olen tekemässä opinnäytetyötäni ja etsin nuoria maahanmuuttajainaisia haastatteluani varten.

Haluaisin kuulla Sinun kokemuksiasi ja ajatuksiasi uuteen kotikuntaasi muutosta ja elämästäsi siellä nyt. Haastattelu on ehdottoman luottamuksellinen eli nimesi ei tule kenenkään tietoon missään tutkimuksen vaiheessa. Kertomasi asiat tulevat vain tutkimuskäyttöön.

Olisin kovin iloinen ja kiitollinen, jos haluaisit osallistua tutkimukseeni. Jos sinulla on asiasta jotain kysyttävää, voit aina olla minuun yhteydessä.

Tuija Koponen

Sähköposti: tuija.koponen@student.hamk.fi

Yhteystiedot haastattelua varten:

Nimi: _____

Puhelinnumero: _____

Sähköposti: _____

OPINNÄYTETYÖN HAASTATTELURUNKO

TAUSTATIEDOT

1. Ikäsi?
2. Mistä olet kotoisin? Minkä kokoisesta kaupungista?
3. Koska olet tullut Suomeen / kuntaan x?
4. Minkälainen perhe sinulla on?
5. Minkälainen tilanne sinulla oli lähtiessäsi kotimaastasi; olitko koulussa, töissä tmv.?

KOTOUTUMINEN / SOPEUTUMINEN

1. Minkälaiset odotukset sinulla oli Suomeen tullessasi?
2. Mitkä tekijät ovat auttaneet sinua sopeutumisessa kuntaan x?
3. Miltä tahoilta sait apua kuntaan x muuttaessasi?
4. Voitko kertoa, ovatko jotkut asiat olleet sinulle vaikeita sopeutumisessa kuntaan x/Suomeen?
5. Miten Suomi eroaa kotimaastasi?

TILANNE TÄLLÄ HETKELLÄ JA TULEVAISUUDEN ODOTUKSET

1. Mitä teet tällä hetkellä (opiskelu, työ)?
– Oliko työn /opiskelupaikan saaminen vaikeaa?
2. Mitä teet vapaa-ajalla? Osallistutko maahanmuuttajille järjestettyihin kerhoihin tai tapahtumiin?
3. Onko sinulla ystäviä täällä? Ovatko he somalialaisia / suomalaisia?
4. Oletko tyytyväinen tilanteeseesi?
5. Mitä odotat omalta tulevaisuudeltasi (työn, opiskelun, muun elämän suhteen)?

KOKEMUKSET KUNNASTA X

1. Minkälainen paikka kunta x on? Millaista täällä on asua? Viihdytkö täällä? Puutuuko täältä jotain?
2. Minkälaisina kuvailisit kunnan x ihmisiä? Ottavatko he helposti kontaktia?
3. Miten sinua on kohdeltu kunnassa x?

AJATUKSET KOTOUTUMISEN KEHITTÄMISESTÄ

1. Millaista tukea toivoisit itsellesi?
2. Miten maahanmuuttajien kotoutumista voitaisiin parantaa?
3. Millaista tukea/apua näet toisten maahanmuuttajien tarvitsevan? / Millaista tukea ehdottaisit uusille maahanmuuttajille tarjottavan?